

Wilhelm Matzka (1798–1891)

Michaela Chocholová
Wilhelm Matzka

In: Michaela Chocholová (author); Ivan Štoll (author): Wilhelm Matzka (1798–1891). (Czech). Praha: Matfyzpress, 2011. pp. 11–[41].

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/402184>

Terms of use:

© Michaela Chocholová

© Ivan Štoll

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

WILHELM MATZKA

Dětství a středoškolské studium

Wilhelm (Vilém) Matzka se narodil dne 4. listopadu 1798 v Litobratřicích (v domě číslo 2) na jižní Moravě, v obci v té době německy nazývané Leipertitz in Mähren, jako syn strážmistra císařského jezdeckého pluku (das k. k. Kaiser Kurassier Regiment Nr. 1, 3. Division, 1. Escadron) Franze Matzky (Maczky) a jeho ženy Emerentiany rozené Schierer. W. Matzka byl pokřtěn katolickou církví; jeho kmotry byli rytmistr Wilhelm von Voit, který sloužil témuž vojenskému pluku jako Matzkův otec, a hospodyně Katharina Walterin.¹

Z rodných Litobratřic se W. Matzka již jako malý hoch dostal do severních Čech, kde získal své první školní vzdělání. V okolí Teplic docházel do obecných škol v Malém Újezdě (Kleinaugezd), Novosedlicích (Weisskirchlitz) a Jeníkově (Janigg), poté v Šopce u Mělníka.²

Gymnaziální studia začal ve školním roce 1809/1810 v Chomutově (Komotau). Jako privatista zde splnil první ročník nižšího gymnázia a následující dva školní roky studoval, rovněž jako privatista, v cisterciáckém klášteře v Oseku (Ossegg).³ Roku 1813 se vrátil na chomutovské gymnázium, kde mu bylo částečně uznáno předchozí úspěšné studium a umožněn přestup do druhého semestru prvního ročníku, jak stojí v katalogu studentů pro tento rok:

*Studierte im J. 1810 die erste Grammatikklasse privat und erhielt bey der Prüfung zu Kommotau in beyden Semestern durchaus gute Klassen und trat mit Anfang des II. Semesters wieder in diese Klasse ein.*⁴

¹ Viz Moravský zemský archiv v Brně, římsko-katolický farní úřad Litobratřice, matrika narozených, sv. III., strana 55. Datum křtu není známo; matrika uvádí pouze jedno datum (v dané době nebylo datum narození a křtu uváděno zvlášť), které je podle matričního zákona interpretováno jako datum narození. Na faře Litobratřice nejsou zapsáni žádní Matzkovi sourozenci, ani sňatek, ani úmrtí jeho rodičů. O úmrtí jeho otce se dozvídáme později z poznámky ve školním katalogu chomutovského gymnázia z roku 1813; na místě *Namen und Stand der Eltern* stojí: *Franz. Soldat. Wachtmeister. Todt.* V katalogu posluchačů filozofické fakulty pražské univerzity je jako Matzkův poručník uváděn Jakob Matz, rolník z Malého Újezda; na místě *Namen und Stand der Eltern* tentokrát stojí: *Vorm. Jakob Matz Landmann in Klein-Augezd in Leitm. Kreis.* Další zprávy o Matzkově rodině nejsou známy.

² Okolnosti, za nichž W. Matzka přišel z Moravy do severních Čech, nejsou známy. Školní katalogy ani jiné písemnosti z obecných škol z první poloviny 19. století se nedochovaly. Základní informací o tom, že W. Matzka do výše jmenovaných škol docházel, uvádí [W].

³ Archivní zprávy o Matzkových studiích v Oseku se nedochovaly; dozvídáme se o nich z [W] a poznámky (patřící k více studentům): *Wurden im Stifte Ossegg unterrichtet* zapsané ve školním katalogu chomutovského gymnázia z roku 1810, viz AUK, fond Katalogy posluchačů gymnázií v Čechách 1809–1833, *Katalog vom Schuljahre 1810 über die Schüler der ersten Grammatikal-Klasse am Kommothauer Gymnasium über das zweyte Semester.*

Chomutovské gymnázium bylo založeno jako jezuitské gymnázium již roku 1591. Pod jejich vedením fungovalo až do zrušení řádu (1773), od roku 1779 gymnázium spravoval řád dominikánů, roku 1811 byla jeho správa oficiálně svěřena cisterciáckému řádu a řádovým členům z kláštera v Oseku (cisterciáci provizorně vedli ústav již od roku 1809). Více o historii gymnázia v Chomutově viz [Ra] a [Va].

⁴ Viz AUK, fond Katalogy posluchačů gymnázií v Čechách 1809–1833, *Katalog vom Schuljahre 1813 über die Schüler der ersten Grammatikal-Klasse am Kommothauer Gymnasium über das zweyte Semester.*

V Chomutově poté vystudoval nižší i vyšší stupeň gymnázia. Patřil mezi vzorné žáky, po celou dobu studia se řadil k těm nejlepším v ročníku. Všechny předměty (náboženství, latina, matematika, přírodopis, zeměpis, dějepis a řečtina) absolvoval s vynikajícími studijními výsledky.⁵ Studia dokončil roku 1817; maturitní zkoušku podle tehdy platných předpisů neskládal.⁶

Vysokoškolská studia v Praze

V devatenácti letech začal W. Matzka studovat na filozofické fakultě v Praze, kde setrval dva akademické roky 1817/1818 a 1818/1819.⁷ Během celého studia pobíral stipendium ve výši 50 zlatých ročně.⁸ Pro třetí ročník získal *dispens* (osvobození).

V prvním i druhém ročníku absolvoval povinné „výklady“ z náboženství, historie a řečtiny u profesorů Bernarda Bolzana (1781–1848), Franze Nicolause Tietzeho (1769–1858) a Aloise Klara (1763–1833). V prvním ročníku poslouchal také teoretickou filozofii a matematiku, ve druhém ročníku praktickou filozofii a matematickou fyziku. Matematiku studoval u profesora Josefa Ladislava Jandery (1776–1857), matematickou fyziku u profesora Franze Ignace Cassiana Hallaschky (1780–1847) a teoretickou i praktickou filozofii u profesora Františka Xavera Němečka (1766–1849).⁹

⁵ Podrobné informace o Matzkově studiu na chomutovském gymnáziu obsahují školní katalogy z příslušných let uložené v AUK, fond Katalogy posluchačů gymnázií v Čechách 1809–1833, *Katalog vom Schuljahre 1810 über die Schüler der ersten Grammatikal-Klasse am Kommothauer Gymnasium*, *Katalog vom Schuljahre 1813 (1814, 1815) über die Schüler der ersten (zweyten, dritten) Grammatikal-Klasse am Kommot(h)auer Gymnasium* a *Katalog vom Schuljahre 1816 (1817) über die Schüler der ersten (zweyten) Humanitäts-Klasse am Kommotauer Gymnasium*. Zde jsou pro každé pololetí uvedeny předměty, jména vyučujících a klasifikace absolvovaných zkoušek.

⁶ V souvislosti s Exner-Bonitzovou reformou byl dne 16. září 1849 uveřejněn a provizorně potvrzen *Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich* (Nástin organizace gymnázií a reálék v Rakousku), císařem byl definitivně schválen dne 9. prosince 1854. Tímto dokumentem byla oficiálně nově zavedena závěrečná, státem kontrolovaná maturitní zkouška na gymnáziích. Více o organizaci gymnázií viz [Hr].

⁷ Až do roku 1849 bylo studium na filozofické fakultě chápáno jako přípravný kurz pro všechny univerzitní studenty bez ohledu na jejich budoucí specializaci. Od roku 1805 toto studium zahrnovalo první dva ročníky; ve třetím ročníku si posluchač mohl volit z výběrových přednášek a měl tak možnost se individuálně specializovat. Absolvování filozofické fakulty, tedy průběžné skládání zkoušek z povinných předmětů, bylo nutným předpokladem pro vstup na vyšší studium. Více o vývoji Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze viz [KP] a [Pe].

⁸ Stipendium bylo W. Matzkovi propůjčeno dekretem č. 17487 ze dne 26. června 1817; každoročně je připomínáno i v katalogu posluchačů.

⁹ Bernard Bolzano studoval na piaristickém gymnáziu a na filozofické fakultě v Praze. I přes mimořádné nadání a obrovský zájem o matematiku se profesně věnoval teologii. V roce 1805 byl vysvěcen na kněze. Téhož roku nastoupil jako profesor náboženství na filozofickou fakultu v Praze. Zde působil až do roku 1819, kdy mu bylo pro jeho reformátorské názory vyučování zakázáno. Od roku 1814 byl řádným členem *Královské české společnosti nauk*.

Franz Nicolaus Tietze studoval na gymnáziu v Litoměřicích a na filozofické fakultě v Praze. Od roku 1792 vyučoval na litoměřickém gymnáziu, od roku 1802 působil na lyceu v Linci. V roce 1804 byl jmenován řádným profesorem obecné historie na pražském univerzitě.

Alois Klar studoval na gymnáziu v Litoměřicích a na filozofické fakultě v Praze. Od roku 1786 vyučoval na litoměřickém gymnáziu. Roku 1806 byl jmenován řádným profesorem

Všechny zkoušky skládal včas, řádně a absolvoval je vždy s výtečnými výsledky, tedy výhradně s hodnocením 1 nebo *E*, z latinského *eminente* (vynikající), což odpovídalo tehdejšímu nejlepšímu hodnocení. Každý předmět navíc zahrnoval zvláštní hodnocení píle; samostatně byly klasifikovány také mravy.¹⁰

V armádě ve Vídni

Po studiu na pražské univerzitě W. Matzka řadu let sloužil v rakouské armádě.¹¹ Vojenskou službu nastoupil dne 16. září 1819 u druhého pluku polního dělostřelce (das 2. k. k. Feld-Artillerie-Regiment) ve Vídni jako mladší dělostřelec (der Untercanonier), obdržel náborový příspěvek (das Werbegeld) 60 zlatých; na každý den mu příslušel žold 8 krejcarů a jedna porce chleba. Již 1. prosince 1819 povýšil na dělostřelce (der Canonier) a žold mu byl zvýšen o 2 krejcarů.¹²

Dne 6. února 1821 byl přeložen jako bombardýr (der Bombardier) k vídeňskému sboru bombardýrů (das k. k. Bombardier-Corps).¹³ V podstatě se jednalo o stejnou funkci, pouze v jiném dělostřeleckém odvětví.¹⁴ Hlavní náplní činnosti dělostřelců byla obsluha děl, což kromě jejich čištění zahrnovalo ze-

řecké filologie a klasické literatury na pražské univerzitě.

Josef Ladislav Jandera studoval na gymnáziu v Hradci Králové a na filozofické fakultě v Praze. V roce 1800 vstoupil do premonstrátského řádu a o dva roky později byl vysvěcen na kněze. Od roku 1803 suploval stolicí elementární matematiky na pražské univerzitě, roku 1805 byl jmenován jejím řádným profesorem a toto místo zastával až do své smrti. Od roku 1830 byl řádným členem *Královské české společnosti nauk*.

Franz Ignac Cassian Hallaschka studoval v Kroměříži, roku 1799 vstoupil do piaristického řádu. Vyučoval na tereziánské akademii ve Vídni a na filozofickém učilišti v Mikulově a Brně. V roce 1814 získal místo řádného profesora fyziky na pražské univerzitě, kde působil až do roku 1833. Následně byl povolán jako vládní rada k dvorské studijní komisi ve Vídni. Od roku 1831 byl řádným členem *Královské české společnosti nauk*.

František Xaver Němeček studoval na filozofické fakultě v Praze, poté vyučoval na gymnáziu v Plzni. V roce 1802 byl jmenován řádným profesorem teoretické a praktické filozofie na pražské univerzitě.

¹⁰ Matzkovo studium je zachyceno v katalogích posluchačů filozofické fakulty pražské univerzity z příslušných let, viz AUK, fond Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1752–1882, *Katalog über die Hörer der Philosophie an der k. k. Prager Universität, vom Schuljahre 1818, 1819*. Jsou zde uvedeny absolvované předměty, jména přednášejících a klasifikace zkoušek.

¹¹ Vojenská služba byla povinná pro všechny mužské státní občany starší osmnácti let; existovaly ovšem početné výjimky osvobozené od služby, např. duchovenstvo, šlechta vč. synů, úřednictvo vč. synu, síly nepostradatelné v zemědělství, hornictví a říční plavbě. Císařským patentem ze dne 4. května roku 1802 byla zrušena doživotní vojenská služba a namísto ní stanoveno 10 let služby u pěchoty, 12 let u jezdeckta a 14 let u dělostřelctva a ženijních útvarů, přičemž byl umožněn výběr služebního pluku. Podrobné informace o organizaci armády a postupech při jejím doplňování uvádí [Hue], [Proj] a [Sem].

¹² Viz OESTA, KA, GBBL, Bombardier Corps Abgang, 2 Classe, 1820–1840, Heft 1, Seite 106. Označení *Untercanonier* a (*Ober-*)*Canonier* sloužilo k odlišení služebního stáří.

¹³ Viz OESTA, KA, GBBL, Bombardier Corps Abgang, 2 Classe, 1820–1840, Heft 1, Seite 106; OESTA, KA, CL, k. k. Bombardier-Corps, Conduite-Listen 1821.

¹⁴ Označení vojenské funkce *Canonier* či *Bombardier* je překládáno jako dělostřelec, kanonýr či bombardýr. Výraz bombardýr značí příslušnost ke sboru bombardýrů (das Bombardier-Corps); jeho nositel měl vzhledem k působení v elitním sboru vyšší prestiž a žold 12 krejcarů denně.

jména zavádění munice, míření a odpalování. Mezi další povinnosti patřila údržba výstroje a uniformy, znalost vojenských hodností, správy a organizace, základních vojenských předpisů, zákonů apod.

Sbor bombardýrů se řadil k polnímu dělostřelectvu a podle mírového a válečného stavu armády, který byl nově stanoven roku 1816, byl tvořen štábem a pěti rotami, čítal kolem tisíce mužů.¹⁵

Jako příslušník tohoto sboru nosil W. Matzka uniformu; ta byla pro sbor bombardýrů stejná jako pro zbytek dělostřelectva. Vzhled uniformy prošel v průběhu let drobnými změnami. Od roku 1818 byly jejími základními prvky frak srnčí hnědé barvy s mosaznými knoflíky (na nichž bylo pro sbor bombardýrů vytačené písmeno B), bílé kožené kalhoty, krátké černé kamaše, trojrohý ohrnutý klobouk černé barvy a volná šavle s rukojetí při pasu.

W. Matzkovi se na tehdejší poměry v armádě dostalo rychle několika povýšení. Dne 18. září 1822 byl povýšen na ohněstrůjce (der Feuerwerker) a dne 25. května 1826 na vrchního ohněstrůjce (der Oberfeuerwerker) sboru bombardýrů. Příslušník sboru povyšující do hodnosti ohněstrůjce musel podle platných armádních předpisů splňovat řadu podmínek; zejména musel mít hbitý a správný rukopis, srozumitelný způsob psaní, zručnost v rýsování, způsobilost k vyučování, znalosti o koních a jejich ošetřování, včetně jízdy na koni, schopnost vést vojenský oddíl apod. Vykonavatel této funkce měl důkladně znát muže své čety pokud šlo o jejich smýšlení, schopnosti a použitelnost v armádě; obstarával řadu administrativních činností (vedení *Commandier-Liste*, *Wachbuch*, *Waffen-Grundbuch*, *Reparaturbuch*, *Pferde-Marodebuch* aj.), měl osobní zodpovědnost za ostrou municí atd. Za to vše mu náležel žold 28 krejcarů na den. Přímým nadřízeným mu byl vrchní ohněstrůjce (vyšší důstojník) s denním žoldem 36 krejcarů.

Dne 1. června 1831 povýšil W. Matzka ve sboru bombardýrů na podporučíka (der Unterlieutenant), obdržel jednorázový příspěvek 100 zlatých a pravidelné měsíční služné 24 zlatých a 45 krejcarů. Jako podporučík byl plně zodpovědný za pořádek v četě a další výchovu a vzdělávání jejích mužů.

Ve vídeňském sboru bombardýrů sloužil do 31. srpna 1837, tedy 16 let, 6 měsíců a 25 dnů; v rakouské armádě celkem 17 let, 11 měsíců a 15 dnů.¹⁶

Roku 1778 bylo císařem Josefem II. ve Vídni zřízeno tzv. dělostřelecké lyceum (das Artillerie-Lyceum). Po osmi letech bylo přetvořeno v c. k. bombardýrskou

¹⁵ Štáb tvořili: 1 *Oberst oder Oberstlieutenant als Commandant*, 2 *Majore für den Dienst*, 1 *Major oder Hauptmann als Professor Matheseos*, 2 *Ober-Feuerwerksmeister (1 Stabs-officier, 1 Hauptmann)*, 5 *Feuerwerkmeister (Capitän-Lieutenants und Oberlieutenants)*, 1 *Auditor*, 1 *Rechnungsführer*, 1 *Lieutenant als Corps-Adjutant*, 3 *Ärzte (1 Ober- oder Regimentsarzt und 2 Unterärzte)*, 1 *Profoß*, 15 *Fourierschützen und Privatdiener und 1 Corps-Tambour . . . 30 k. k. Cadetten*. Každá z pěti rot byla obsazena takto: 1 *Hauptmann*, 1 *Oberlieutenant*, 2 *Unterlieutenants*, 24 *Oberfeuerwerker*, 36 *Feuerwerker*, 1 *Fourier*, 1 *Fourierschütz*, 3 *Privatdiener*, 2 *Tambours und 120 Bombardiere*. ([Ga], str. 125–126) Tento předepsaný stav zůstal nezměněn až do roku 1848.

¹⁶ Viz OESTA, KA, GBBL, Bombardier Corps Abgang, 2 Classe, 1820–1840, Heft 1, Seite 106; OESTA, KA, CL, k. k. Bombardier-Corps, Conduite-Listen 1821–1837.

sborovou školu (die k. k. Bombardier-Corpsschule). Sbor bombardýrů i s příslušnou školou sídlil od roku 1804 v kasárnách na Landstrasse ve čtvrti Rennweg ve Vídni, odkud roku 1849 přesídlil do Olomouce.¹⁷ Hlavní činnost školy spočívala ve výchově budoucích dělostřelců, tedy v přípravě na obsluhu různých typů děl (např. houfnice, moždíř, obléhací dělo) a k výrobě střeliva. Nadanější žáci byli navíc vzděláváni v matematice, přírodovědě a vojenství.

Bombardýrská sborová škola, původně čtyřtřídní, se od svého počátku neustále rozšiřovala, roku 1815 měla již sedm tříd. Jednotlivé ročníky byly pojmenovány podle hlavních předmětů, které se v nich vyučovaly: Aritmetika (1. ročník), Geometrie (2. ročník), Vyšší matematika (3. a 4. ročník), Mechanika (5. ročník), Fyzika (6. ročník) a Chemie (7. ročník). Hlavní pozornost byla věnována především rozvoji matematických a přírodovědných znalostí studentů. Ostatní předměty (např. nauka o dělostřelbě, geometrické a situační rýsování) byly průběžně rozděleny do všech ročníků; navíc byly vyučovány vedlejší předměty (např. fortifikace, vojenská geografie, dějepis, taktika, administrativa a francouzský jazyk). Prvních pět ročníků se nazývalo nižší kurs, šestý a sedmý ročník vyšší kurs. Vyučování probíhalo pouze pět měsíců v roce, od listopadu do března, zbylých sedm měsíců bylo věnováno praktickým vojenským cvičením.

Ti frekventanti, kteří absolvovali nižší kurs s velmi dobrými či výtečnými výsledky a dosáhli již hodnosti ohněstrújce, byli povýšeni na vrchní ohněstrújce a navštěvovali 6. a 7. ročník. Pokud úspěšně absolvovali také tento vyšší kurs a neobsahoval-li jejich *Conduite-Liste* žádné nedostatky, povýšili zpravidla po čtyřech až pěti letech na podporučíky.¹⁸ Stanovená pravidla nebylo možno obejít, podporučíkem (či vyšším důstojníkem) se nemohl stát nikdo bez absolvování předepsaných kursů.¹⁹

V *Conduite-Listen* byl W. Matzka hodnocen jako člověk spořádaný, klidný, tichý a vážný, ve službě horlivý a spolehlivý, s velmi dobrým chováním v civilu, ke kamarádům přátelský, vůči nadřízeným zdvořilý, (později) vůči podřízeným důrazný a přísný, avšak spravedlivý. Do sboru nastoupil jako neznaný jízdý na koni, čemuž se ale roku 1824 doučil.

*Im allgemeinen Dienste willig, eifrig und verlässlich; von stiller ernster Gemüthsart; ein guter Wirth, ohne moralischen Fehler; adjustiert sich sauber; betrügt sich gegen das Civile gut, mit Kameraden freundschaftlich, gegen Vorgesetzte anständig und bescheiden, gegen Untergebene mit Nachdruck ... Kann reiten, ist weder Pferdekennner, noch Schwimmer, und hat eine gute Gesundheit.*²⁰

¹⁷ Všichni členové armády byli hromadně ubytováni v kasárnách, čímž byly zajištěny podmínky pro organizovaný vojenský život, pravidelný výcvik a výchovu vojska.

¹⁸ *Conduite-Liste(n)* byl armádní spis uvádějící veškeré důležité informace o příslušnících sboru; obsahoval: jméno, datum a místo narození, dřívější a aktuální zařazení ve sboru (hodnost, včetně data povýšení a odsloužené doby), záznamy o schopnostech (např. jízda na koni), znalostech, studijních výsledcích a postupech ve sborové škole, zdraví, chování k nadřízeným, podřízeným, v civilu atd. Tyto informace byly každoročně doplňovány a aktualizovány; na jejich podkladě bylo zdůvodňováno povýšení.

¹⁹ O historii vídeňského sboru bombardýrů a výuce ve sborové škole viz [Do], [Ga], [Hue] a [Sem].

²⁰ Viz OESTA, KA, CL, k. k. Bombardier-Corps, *Conduite-Listen* 1827 (Nr. 167), str. 15.

Biografické slovníky [P] a [W] a konkurzní materiály vídeňské polytechniky uvádí, že W. Matzka jako podporučík sboru bombardýrů působil ve sborové škole zároveň jako profesor vyšší matematiky, přičemž měl v letech 1832 a 1833 přednášet algebraickou analýzu a analytickou geometrii, roku 1834 diferenciální a integrální počet a v letech 1835 až 1837 vyšší mechaniku.²¹ Archivní materiály o výuce v bombardýrské sborové škole (tj. seznamy přednášek, katalogy posluchačů, osobní složky profesorů) se z této doby nedochovaly. O Matzkových pedagogických schopnostech se dozvídáme velmi málo z *Conduite-Listen*:

*Ist zum Dressieren und zur Belehrung seiner Untergebenen gut geeignet; hat einen guten Vortrag ...*²²

Kromě výuky a armádních povinností v bombardýrském sboru vzal na sebe W. Matzka ještě další úkol – rozhodl se přepracovat první dva díly učebnice *Vorlesungen über die Mathematik*, jež na počátku 80. let 18. století sepsal tehdejší profesor matematiky sborové školy Georg Freiherr von Vega (1756–1802) a které byly pro výuku matematiky ve sboru používány beze změny již více než půl století.²³ W. Matzka učebnice kriticky zhodnotil a podle potřeby vylepšil a doplnil jednotlivosti či kompletně přepracoval celé odstavce, paragrafy a kapitoly. Takto upravená vydání vyšla v letech 1835 a 1838 jako [M3] a [M4]. Přepracování obou dílů učebnice se mu velice zdařilo a způsobilo tak, že byla i v dalších letech úspěšně používána ve škole vídeňského sboru bombardýrů a ostatních rakouských vojenských školách.²⁴

Studia ve Vídni

Jako frekventant sboru bombardýrů si W. Matzka doplňoval a prohluboval vzdělání studiem předmětů vyučovaných přímo ve sborové škole. V *Conduite-Listen* byl posuzován jako „student“ s přirozeným nadáním, velkou pílí a snahou o rozšiřování svých znalostí. O jeho výsledcích a studijních pokrocích se dozvídáme následující:

*Besitzt sehr gute Fähigkeiten, sehr viel Fleiß; schreibt gut, geläufig und correct; conceipirt und tabellirt gut; frequentirte den vollständigen Cours der Mathematik mit sehr guten, die feld- und beständige Fortification mit guten Fortschritten; zeichnet Artillerie- und Fortifikations- Risse, wie auch Situationspläne gut; ist in Artillerie- Unterrichte, Batteriebau und Laboratorium gut ausgebildet; gibt sich sehr viele Mühe seine Kenntnisse zu erweitern ... spricht deutsch und latein ...*²⁵

²¹ Viz [P], Bd. 1, str. 83; [W], str. 127; TUWA, Direktion des k. k. polytechnischen Instituts in Wien 1815–1866, Direktionsakten 678/1837, *Competenten und Concurrenten Tabelle über dem am 27. Mai 1837 abgehaltenen Concurs zur Besetzung der Lehkanzel der höheren Mathematik an dem technischen Abtheilung des k. k. polytechnischen Institutes.*

²² Viz OESTA, KA, CL, k. k. Bombardier-Corps, *Conduite-Listen* 1827 (Nr. 167), str. 15.

²³ Georg Freiherr von Vega studoval na gymnáziu v Lublani, poté působil v rakouské armádě, od roku 1781 také jako profesor matematiky. Byl členem mnoha učených společností a autorem četných matematických a fyzikálních prací. V letech 1782 až 1800 sepsal pro výuku ve vídeňské bombardýrské sborové škole čtyřdílnou učebnici nazvanou *Vorlesungen über die Mathematik*, která srozumitelně uváděla do studia matematiky (1. a 2. díl) a fyziky (3. a 4. díl). Více o jeho životě a díle viz [Ga], str. 56–63, a [Vf], str. 152–153.

²⁴ Podrobnému rozboru a hodnocení prací [M3] a [M4] je věnována kapitola *Učebnice.*

²⁵ Viz OESTA, KA, CL, k. k. Bombardier-Corps, *Conduite-Listen* 1827 (Nr. 167), str. 15.

*Kenntnisse zu andere Wissenschaften: Geographie, Geschichte, Physik und Chemie.*²⁶

Členové sboru mohli také na náklady státu navštěvovat jim vyhovující nepovinné předměty na vídeňské univerzitě a polytechnice.

Biografický slovník [W] a konkurzní materiály vídeňské polytechniky uvádějí, že W. Matzka docházel na přednášky na vídeňské univerzitě; v katalogích řádných ani mimořádných posluchačů však zapsán není.²⁷ Podle uvedených zdrojů poslouchal přednášky z vyšší matematiky a fyziky, vědecké a praktické astronomie a z mineralogie, které vedli profesori Andreas Ritter von Ettingshausen (1796–1878), Joseph Johann Littrow (1781–1840) a Friedrich Mohs (1773–1839); dále také přednášky z pedagogiky.²⁸

V akademickém roce 1835/1836 W. Matzka absolvoval na vídeňské polytechnice technologii u profesora Georga Altmüttera (1787–1858).²⁹ Předmět byl charakterizován takto:

*Die Technologie, oder die historische Darstellung sämmtlicher auf empirische Verfahrensarten gegründeter Künste und Gewerbe, mit Benützung des Fabriks-Produkten-Kabinetes . . .*³⁰

W. Matzka byl hodnocen jako student se vzorným chováním, který na přednášky docházel pravidelně. Zkoušku z předmětu však neskládal. Dne 25. čer-

²⁶ Viz OESTA, KA, CL, k. k. Bombardier-Corps, Conduite-Listen 1831 (Nr. 141), str. 9.

²⁷ Viz [W], str. 127, a TUWA, Direktion des k. k. polytechnischen Instituts in Wien 1815–1866, Direktionsakten 678/1837, *Competenten und Concurrenten Tabelle über dem am 27. Mai 1837 abgehaltenen Concurs zur Besetzung der Lehkanzel der höheren Mathematik an dem technischen Abtheilung des k. k. polytechnischen Institutes.*

²⁸ Akademické roky, v nichž W. Matzka navštěvoval přednášky na vídeňské univerzitě, nelze z dostupných materiálů určit.

Andreas Ritter von Ettingshausen přišel roku 1809 do Vídně, kde studoval na gymnáziu, pak filozofii, právo a navštěvoval také školu bombardýrského sboru. Od roku 1817 byl adjunktem matematiky a fyziky na univerzitě v Innsbrucku. Roku 1821 byl jmenován profesorem vyšší matematiky, roku 1835 profesorem fyziky, aplikované matematiky a mechaniky na vídeňské univerzitě. Byl spoluzakladatelem *Akademie der Wissenschaften in Wien* a od počátku (1847) byl jejím řádným členem.

Joseph Johann Littrow studoval na pražské univerzitě, roku 1807 byl jmenován profesorem astronomie na univerzitě v Krakově, roku 1809 odešel na univerzitu v ruské Kazani. Od roku 1819 až do své smrti působil jako profesor astronomie a ředitel hvězdárny na vídeňské univerzitě.

Friedrich Mohs studoval na univerzitě v Halle a na báňské akademii ve Freibergu. Zabýval se systematickým popisem sbírek nerostů, vyhledáváním nerostných nalezišť apod. Od roku 1818 vyučoval na báňské akademii ve Freibergu, roku 1826 byl jmenován profesorem mineralogie na vídeňské univerzitě.

²⁹ Georg Altmütter studoval na univerzitě ve Vídni a Praze, po několikaletém působení na Tereziánské akademii ve Vídni přešel roku 1815 jako asistent fyziky na vídeňskou polytechniku, kde působil až do své smrti. Od roku 1816 zde přednášel jako řádný profesor (mechanickou) technologii, kterou pozvedl na samostatný obor. Vytvořil věhlasnou sbírku továrních výrobků a technických nástrojů, jež sloužila při praktické výuce a stala se chloubou školy. O historii, organizaci a významných osobnostech vídeňské polytechniky viz [Neu] a [Rit].

³⁰ Viz TUWA, Vorlesungsverzeichnisse, *Vorlesungen am k. k. polytechnischen Institute im Schuljahre 1835/36*, str. 5.

vence 1836 obdržel pouze vysvědčení o řádném absolvování předmětu technologie (*Frequentionszeugnis aus der Technologie*).³¹

Neúspěšné konkurzy

Od počátku 30. let se W. Matzka snažil získat místo profesora matematiky mimo armádu. Účastnil se několika konkurzů v různých městech monarchie. V listopadu roku 1834 se neúspěšně ucházel o místo profesora matematiky na gymnáziu v Gorici (Görz, 6. listopadu 1834) a Lublani (Leibach, 20. listopadu 1834), v květnu roku 1837 na lyceu v Salzburgu (18. května 1837) a o místo řádného profesora vyšší matematiky na vídeňské polytechnice. Archivní materiály o prvních třech zmíněných konkurzech se nedochovaly; jsou však k dispozici podrobné archivní záznamy o konkurzu na vídeňské polytechnice.³²

Účast na vypsaném konkurzu byla poměrně velká. O místo se ucházelo celkem osm kandidátů, mezi nimi také osobnosti, které v pozdější době dosáhly v oblasti matematiky a fyziky velkého významu.³³ Konání zkoušky bylo vyhlášeno na 27. května 1837 v 9 hodin ráno v prostorách knihovny polytechniky.

Posouzení písemných elaborátů, které obnášelo vyhodnocení tří nejlepších prací, provedli tehdejší profesori polytechniky Adam Freiherr von Burg (1797–1882), Simon Stampfer (1792–1864) a Joseph Stummer von Traunfels (1808–1891).³⁴ W. Matzka byl dvakrát (společně s Ch. A. Dopplerem) hodnocen

³¹ Zpráva o tom viz TUWA, Prüfungs- und Hörer kataloge der technischen und der kommerziellen Abteilung des k. k. polytechnischen Instituts 1815–1865, *Prüfungs-Katalog der technischen Abtheilung des k. k. polytechnischen Institutes vom Studienjahre 1836*.

³² Z archivních materiálů o konkurzu na vídeňské polytechnice pochází rovněž informace o ostatních zmíněných konkurzech, jelikož zde byla zaznamenána také další profesorská místa, o něž se W. Matzka ucházel (místo a datum konání konkurzu). Viz TUWA, Direktion des k. k. polytechnischen Instituts in Wien 1815–1866, Direktionsakten 485/1837, *Verzeichnis von Kompetenten und Konkurrenten für die erledigte Lehrkanzel der höheren Mathematik am k. k. polytechnischen Institute*, a Direktionsakten 678/1837, *Competenten und Concurrenten Tabelle über dem am 27. Mai 1837 abgehaltenen Concurs zur Besetzung der Lehrkanzel der höheren Mathematik an dem technischen Abtheilung des k. k. polytechnischen Institutes*.

³³ Jako kompetentní se hlásili Josef Beskiba (1792–1863), Franz Xaver Moth (1802–1879) a Johann Michael Joseph Salomon (1793–1856), kteří již dosáhli požadované profesní kvalifikace. Konkurzní písemnou zkoušku konali Christian Andreas Doppler (1803–1853), Salvatore Gaboardi, Friedrich Hartner (1811–1877), W. Matzka (v té době podporučík sboru bombardýrů a profesor vyšší matematiky a mechaniky ve škole bombardýrského sboru) a Leopold Karl Schulz von Strasznicki (1803–1852).

³⁴ Adam Freiherr von Burg studoval na polytechnice ve Vídni, kde také téměř po celý svůj život působil. Ihned po dokončení studií byl jmenován asistentem vyšší matematiky, roku 1828 řádným profesorem. Od roku 1837 až do svého penzionování v roce 1866 vedl stolicí mechaniky a strojní nauky, v letech 1849 až 1852 byl ředitelem polytechniky. Roku 1848 byl jmenován řádným členem *Akademie der Wissenschaften in Wien*, v letech 1879 až 1882 zastával funkci jejího viceprezidenta.

Simon Stampfer absolvoval gymnázium a filozofický kurz na lyceu v Salzburgu, matematiku studoval v Mnichově. Roku 1816 získal místo suplujícího profesora matematiky a fyziky na gymnáziu a lyceu v Salzburgu, kde byl roku 1919 jmenován řádným profesorem. Roku 1825 byl povolán na vídeňskou polytechniku jako profesor praktické geometrie. Do penze odešel předčasně již roku 1848, avšak místo profesora na polytechnice zastával, s roční přestávkou, až do roku 1851. Od roku 1847 byl řádným členem *Akademie der Wissenschaften in Wien*.

třetím místem, jednou se v první trojici neumístil.³⁵

Konkurz v Tarnově

Roku 1836 byl vyhlášen konkurz na místo profesora elementární matematiky na nově zřízené filozofické škole v Tarnově (Tarnów), jednom ze studijních center rakousko-uherské Haliče (Galizien). S místem se pojil roční plat 800 zlatých a právo postupovat na vyšších 900 a 1000 zlatých.

Termín konkurzu byl stanoven na 22. prosinec 1836.³⁶ Zájem o místo byl obrovský; podle *Competenten Tabelle* se ke konkurzu přihlásilo 25 uchazečů; mezi nimi začínající i zkušení učitelé, čerství absolventi, suplenti a asistenti z různých typů škol a měst monarchie (Linec, Lvov, Praha, Přemyšl, Vídeň).³⁷

Konkurzní zkouška zahrnovala dvě části; vypracování písemného elaborátu sestaveného ze tří otázek z elementární matematiky a ústní zkoušku, při níž měl uchazeč krátkým výkladem prokázat svou způsobilost k učitelskému povolání.

Zadání písemné části bylo následující:

I. Den wichtigen Sinn positiver und negativer Grössen wie auch der Zeichen Plus (+) und Minus (-) angeben.

II. Aus drei gegebenen Seiten eines Dreiecks seinen Flächeninhalt bestimmen, und den Halbmesser des umzuschreibenden oder einzuschreibenden Kreises finden.

III. Die Gleichung und aus derselben die Eigenschaften der Parabel analytisch bestimmen.

Joseph Stummer von Traunfels studoval na univerzitě, polytechnice a akademii výtvarných umění ve Vídni. Od roku 1833 suploval na vídeňské polytechnice katedru zemědělského, vodního a pozemního stavitelství, roku 1836 byl jmenován jejím řádným profesorem. Roku 1843 se stal členem ředitelství rakouské železniční společnosti *Severní dráhy císaře Ferdinanda* (Kaiser-Ferdinands-Nordbahn), o rok později byl jejím technickým ředitelem, v letech 1849 až 1882 ředitelem. Roku 1855 byl císařem Františkem Josefem I. vyznamenán zlatou medailí *Literis et artibus* (Vědy a umění).

³⁵ Ani zadání písemné zkoušky, ani vypracování jednotlivých kandidátů se nedochovala. Profesor A. Burg hodnotil práce: primo loco Hartner, secundo loco Strasznicki, tertio loco Doppler a Matzka; profesor S. Stampfer: primo loco Strasznicki, secundo loco Hartner, tertio loco Doppler a Matzka; profesor J. Stummer: primo loco Hartner, secundo loco Strasznicki, tertio loco Doppler. Nejvyšším rozhodnutím ze dne 3. dubna 1838 byl profesorem vyšší matematiky jmenován J. M. J. Salomon, který dosud zastával katedru elementární matematiky. Dalším úspěšným kandidátem byl L. K. Schulz von Strasznicki, který obsadil uvolněnou katedru elementární matematiky.

³⁶ Podrobné zprávy vztahující se ke konkurzu na místo profesora elementární matematiky na filozofické škole v Tarnově uvádí archivní materiály uložené v OESTA, AVA, Studien-Hofkommission 1792–1847 (Kt. Nr. 403), *Galizien in specie: Tarnow – Theol. u. Philos. Lehranstalt 1827–1841*.

³⁷ Podle *Competenten Tabelle* a dalších konkurzních materiálů se z Lince hlásili Jakob Mayer a Joseph Siegel, ze Lvova Joseph Brož, Isidor von Duczyński, Stephan von Kuczyński, Stanislaus Kutzemann, Franz Semenetz, Franz Siobowicz a Constantin Stupnicki, z Prahy Wilhelm Joseph Kabesch, Carl Kramerius, Johann Partl, Franz Petřina, Wenzel Sacher a Maximilian Maysl, z Přemyšle Paul Wistocki, z Vídně Heinrich Demel, Anton Kaan, Hermenegild Köttinger, Anton Martin, W. Matzka, Joseph Nowotny, Johann Rottmann, Carl Rumler a Florian Schindler.

Posouzením písemných elaborátů byli pověřeni tehdejší univerzitní profesoři ze Lvova August Kunzek (1795–1865) a Leopold Karl Schulz von Strasznicki (1803–1852) a Vídně A. v. Ettingshausen, Joseph Jenko, J. J. Littrow a Joseph Maximilián Petzval (1807–1891).³⁸

Matzkova práce byla všemi hodnocena jako nejlepší (primo, resp. secundo loco). Velmi kladně byla ceněna preciznost a elegance písemného zpracování, stejně jako několikaleté zkušenosti s výukou obdobné matematické tematiky a znamenitost přednesu.

Ocitujme krátce z posudku J. M. Petzvala, který Matzkovu práci hodnotil prvním místem:

*Es haben . . . Wilhelm Matzka und Hermenegild Kottlinger Arbeiten geliefert, die man ausgezeichnet nennen kann. Das Operat des ersten derselben läßt hinsichtlich der Gründlichkeit, Precision und Eleganz des Vortrags; so wie der Tiefe der Gelehrsamkeit, die der genannte Concurrennt beurkundet, nichts zu wünschen übrig. Er begnügt sich nicht damit; bloß der Sinn positiver und negativer Größen, wie die Beantwortung der ersten Frage erheischt, festzustellen. Er gibt auch noch die so schöne Gauß'sche Ansicht der imaginären oder lateralen Größe. Er kommt bei Beantwortung der zweiten Frage auf dem einfachsten, und kürzesten Wege zum Ziel. Die Antwort endlich auf die dritte Frage ist besonders elegant ausgehalten.*³⁹

V Tarnově

Roku 1837 byla zahájena výuka na nově založené filozofické škole v Tarnově. Jednalo se o dvouletý, vyšší filozofický kurz se zaměřením na přípravu k univerzitnímu studiu. Takto škola fungovala až do roku 1849, kdy byla v rámci reorganizace gymnázií v důsledku Exner-Bonitzovy reformy sloučena s šestiletým tarnovským klasickým gymnáziem a vytvořila tak jeho sedmý a osmý ročník.⁴⁰

Na základě vynikajících výsledků v konkurzu byl W. Matzka nejvyšším rozhodnutím ze dne 12. srpna 1837 jmenován řádným profesorem elementární

³⁸ August Kunzek studoval právo na vídeňské univerzitě, kde také od roku 1822 zastával místo adjunkta matematiky a fyziky. Roku 1824 byl jmenován řádným profesorem fyziky a užité matematiky na univerzitě ve Lvově, kde velice úspěšně působil až do roku 1847, kdy byl povolán na vídeňskou univerzitu.

Leopold Karl Schulz von Strasznicki studoval na univerzitě a polytechnice ve Vídni. Roku 1827 získal místo učitele na lyceu v Lublani, odkud po sedmi letech přestoupil jako profesor elementární matematiky a praktické geometrie na univerzitu ve Lvově. Od roku 1837 až do své smrti působil jako profesor elementární matematiky na vídeňské polytechnice.

Josef Maximilián Petzval studoval na univerzitě v Pešti, kde byl též roku 1831 jmenován adjunktem fyziky, o rok později suplentem matematiky, mechaniky a praktické geometrie. Od roku 1837 přednášel jako řádný profesor vyšší matematiku na vídeňské univerzitě. Odborně se věnoval optice, ve které se proslavil výpočty fotografických objektivů.

³⁹ Viz OESTA, AVA, Studien-Hofkommission 1792–1847 (Kt. Nr. 403), *Galizien in specie: Tarnow – Theol. u. Philos. Lehranstalt 1827–1841*.

⁴⁰ Více o historii tarnovského gymnázia viz [RR]. Poznamenejme ještě, že škola existuje do dnešní doby jako *I Liceum Ogólnokształcące im. Kazimierza Brodzińskiego w Tarnowie*; je nejstarším tarnovským lyceem a jednou ze sedmi nejstarších škol svého typu v Polsku.

matematiky na filozofické škole v Tarnově. Vyučoval zde až do 12. května 1849, bezmála dvanáct let, po nichž natrvalo odešel do Prahy.⁴¹

V době svého působení v Tarnově W. Matzka uveřejnil rozsáhlou monografii nazvanou *Die Chronologie in ihrem ganzen Umfange . . .* [M7], v níž pojednal o podstatě a metodách chronologie přísným pohledem matematika za využití teorie čísel, algebry a logiky.⁴²

Profesor matematiky na univerzitě v Greifswaldu Johann August Grunert (1797–1872) založil roku 1841 odborný časopis pod názvem *Archiv der Mathematik und Physik*. Určen byl především studentům a učitelům vyšších tříd gymnázií a lyceí, jimž předkládal nové poznatky (z matematiky, fyziky, mechaniky, astronomie aj.) srozumitelným způsobem tak, aby se mohli co nejpohodlnější cestou dále samostatně vzdělávat. Velkou část Matzkových prací tvoří matematické a fyzikální články uveřejněné právě v *Archivu*; jen v průběhu 40. let v něm publikoval téměř dvě desítky článků. Práce sepsané v tomto období věnoval převážně klasickým stereometrickým tématům. Zmíňme například články *Berechnung des Körperinhaltes der Prismen* [M12], *Nachweis der Möglichkeit oder Erzeugung eines Obeliskens* [M24], *Ueber die Möglichkeit, einer Pyramidenstumpfe ein Prisma ein- oder umzuschreiben* [M27] a *Ueber die Berechnung der Mantelfläche jeglichen Cylinders* [M28], v nichž přinesl originální důkazy a odvození elementárních geometrických vlastností. Jeho cílem bylo vzbudit zájem čtenářů o elementární geometrii a obohatit rozhled středoškolských studentů i profesorů.⁴³

Osobní život

Krátce po příchodu do Tarnova se W. Matzka oženil s Teresou Botho. V manželství se narodili tři synové, Vincenz (1840–?), Wilhelm (1841–1899) a Ludwig (1845–1904).⁴⁴

Matzkova žena zemřela po nemoci v květnu roku 1847, což velmi zasáhlo celou rodinu. W. Matzka své hluboké zarmoucení vepsal do předmluvy monografie o komplexních číslech [M29], na jejímž dokončení tehdy pracoval:

. . . als ein häusliches Unglück nach dem anderen mich verfolgte, von denen das härteste und nachhältigste der während der Krankheit meiner ganzen Familie im Wonnemonat erfolgte Hintritt meiner vortrefflichen Frau war, das mir

⁴¹ Z období Matzkova působení na filozofické škole v Tarnově se z dokumentace školy dochovaly pouze katalogy se záznamy o stavu profesorského sboru ze školních let 1838/1839 a 1847/1848, které prokazují Matzkovo působení zde. Viz OESTA, AVA, Studien-Hofkommission 1792–1847 (Kt. Nr. 508), *Personalstandestabellen: Philosophie, 1830–1847*. Katalogy profesorského sboru či seznamy přednášek dokumentující pedagogickou činnost se nedochovaly.

⁴² Matzkovy výsledky z chronologie jsou analyzovány v kapitole *Aplikace matematiky*.

⁴³ Rozboru a hodnocení citovaných prací je věnována kapitola *Geometrie*.

⁴⁴ O narození Matzkových synů – Vincenz (9. července 1840), Wilhelm (30. prosince 1841), Ludwig (30. dubna 1845) – viz Archiwum Diecezjalne w Tarnowie, Mikrofilm 200 (pag. 96) a 202 (Tom 6, pag. 190), a AHMP, *Soupis pražského obyvatelstva 1830–1949* (tzv. kon-skripcie). O Matzkově manželce se nedochovala žádná informace; jméno Teresa roz. Botho uvádí matriční zápisy o narození synů. Matrika v Tarnově však neuvádí žádnou informaci ani o Matzkově sňatku, ani o úmrtí manželky.

Gemüth und Geist aufs tiefste darniederdrückte und mich nur sehr spät wieder zum Entschlusse kommen liess, meine mehrmals unterbrochene Arbeit noch in diesem Jahre (1847) zu vollenden; was mir erst am Schlusse desselben gelingen durfte. ([M29], str. 4)

O častých onemocněních Matzkovy rodiny a nelehké životní situaci částečně vypovídá dochovaná korespondence:⁴⁵

*Gern hätte ich gleich beim Beginn der Ferien persönlich Ihnen meine Aufwartung gemacht, auch lag schon der Reisepaß bereit; allein eine abermalige Wechselieber-Recidive, die mein kleinstes Söhnchen befel und bald in Ruhe ausartete und sohin lebensgefährlich würde, zwang mich meines Planes Ausführung zu verschieben; die nachgefolgte Erkrankung meiner Nichte. Haushälterin, der ich in meiner Abwesenheit meine Kinder hätte anvertrauen müssen, gleichfalls an dem diesmal so leicht wiederkehrenden Wechselieber, so wie die äußerst langsam – höchst wahrscheinlich durch ein chronisches Hirnleiden verhinderte – Reconvalescenz meines kleinen und geliebten Kranken, zwangen mich meine vorgehabte Ferialreise zu meiner großen Betrübniß ganz aufzugeben.*⁴⁶

V Olomouci

Během působení v Tarnově se W. Matzka rozhodl pro složení doktorátu. Podle platných předpisů stačilo absolventům studia filozofie k jeho získání řádně absolvovat rigorózní zkoušky skládající se zpravidla ze tří částí – z teoretické a praktické filozofie, z všeobecných dějin, z matematiky a fyziky; až do roku 1872 nebyla požadována žádná doktorská odborná práce.

W. Matzka skládal rigorózní zkoušky na univerzitě v Olomouci. První rigorózní zkoušku z obecné historie vykonal 8. srpna 1843, druhou z obecné filozofie 16. srpna a ještě ten den byl promován doktorem svobodných umění a filozofie.⁴⁷ Poslední zkouška zahrnující matematické a fyzikální učivo mu byla s největší pravděpodobností z důvodu dlouholeté pedagogické dráhy v tomto oboru prominuta.

Konkurz na pražské polytechnice

V roce 1847 se uvolnilo místo řádného profesora elementární matematiky a praktické geometrie na pražské polytechnice, které do té doby zastával Christian Andreas Doppler (1803–1853).⁴⁸ Vypsání konkurzu se účastnilo šest

⁴⁵ V rakouské národní knihovně Österreichische Nationalbibliothek jsou ve sbírce *Sammlung von Handschriften, Autografen und Nachlässe* (pod signaturou Autogr. 272/61, 1–4) uloženy 4 Matzkovy dopisy z let 1848 až 1850 adresované Franzi Serafinu Exnerovi (1802–1853), ministerskému radovi ministerstva kultury a vyučování.

⁴⁶ Viz dopis ze dne 16. září 1848, OENB, Autogr. 272/61–1.

⁴⁷ Zprávu o tom uvádí Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, fond *Univerzita Olomouc, Série děkanů, profesorů a doktorů promováných na filosofické fakultě, seznam rigorosantů a promocií, 1828–1851*.

⁴⁸ Christian Andreas Doppler studoval v Linci, na polytechnice ve Vídni a filozofická studia v Salzburgu. Roku 1829 se stal asistentem vyšší matematiky na vídeňské polytechnice, roku 1835 přišel do Prahy, kde dva roky vyučoval matematiku na reálce. V letech 1837 až 1847 působil na pražské polytechnice, kde nejprve převzal suplování vyšší matematiky

kandidátů. Johann Josef Partl (1802–1869), kterému bylo po Dopplerově odchodu svěřeno suplování, Heinrich Finaly, Joseph Kolbe, Augustin Kregcz, W. Matzka a Joseph Nacke, kteří konali písemnou zkoušku.⁴⁹

Z *Qualifications-Tabelle des Prof. Matzka*, dokládané při konkurzu, se o jeho odborných znalostech dozvídáme následující:

Außer den zu seinem Berufe erforderlichen Kenntnißen, die französische, italienische, böhmische und polnische Sprache, höhere Mathematik, höhere Astronomie, Erziehungskunde, Physik und Chemie, Mineralogie, Technologie, militärische und artilleristische Kenntniße.

...

*Befaßt sich einiger Maßen mit Schriftstellerei in der mathematischen Wissenschaften.*⁵⁰

Konání zkoušky bylo stanoveno na 5. únor 1848 v prostorách polytechniky. W. Matzka, v té době profesor na filozofické škole v Tarnově, předem žádal, aby mu bylo umožněno skládat zkoušku přímo v Tarnově. Jeho žádosti bylo vyhověno, a tak zkoušku absolvoval 5. února 1848 v 8 hodin ráno v jedné z poslucháren místní filozofické školy. Pro tento účel byla sestavena šestičlenná komise přísedících profesorů, v jejímž čele stál studijní direktor a ředitel tarnovského lycea Carl Ritter Czetsch von Lindenwald (1792–?). Pražskou konkurzní komisí byly zaslány zapečetěné otázky.⁵¹

Zadání písemné části bylo následující:

I. Es ist die Theorie für die Auflösung der Gleichungen des zweiten Grades anzugeben und mit Beispielen zu erläutern.

II. Es soll bewiesen werden, in welchem Verhältnisse die körperlichen Inhalte einer Pyramide und eines Prisma zu einander stehen, wenn sie dieselbe Grundfläche und Höhe haben.

a roku 1841 byl jmenován řádným profesorem elementární matematiky a praktické geometrie. Po krátkém působení na báňské akademii v Banské Štiavnici vyučoval od roku 1848 praktickou geometrii na vídeňské polytechnice. Od roku 1841 byl řádným členem *Královské české společnosti nauk*, od roku 1846 též řádným členem *Akademie der Wissenschaften in Wien*. V roce 1842 publikoval odborný článek *Ueber das farbige Licht der Doppelsterne und einiger anderer Gestirne des Himmels*, *Abhandlungen der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften* 5(1842), str. 465–482, v němž vysvětlil princip dnes na jeho počest nazývaný *Dopplerův jev*.

⁴⁹ Podrobné zprávy vztahující se ke konkurzu na místo profesora elementární matematiky a praktické geometrie na pražské polytechnice viz NA, fond Zemský výbor (kartón č. 1341), *Obsazování prázdných míst 1836–1860*.

Johann Josef Partl studoval na gymnáziu a na filozofické fakultě v Praze. V letech 1837 až 1847 vyučoval na pražské průmyslové škole, v letech 1847 až 1849 suploval uvolněnou stolicí elementární matematiky a praktické geometrie na pražské polytechnice, kde se též stal roku 1849 soukromým docentem. Roku 1851 získal profesorské místo na gymnáziu v Budíně, později vyučoval na akademickém gymnáziu ve Vídni.

⁵⁰ Viz NA, fond Zemský výbor (kartón č. 1341), *Obsazování prázdných míst 1836–1860*.

⁵¹ Zbylou pěticí komise tvořili profesori tarnovského lycea Adalbert Fuchs, Anton Gatecki, Nicolaus Lipinski, Wenzel Sacher a Joseph Siebinger. W. Matzka vypracováním elaborátu strávil dvanáct hodin, během nichž se v dohlžení na průběh jeho práce jednotliví profesori střídali. Matzkovo vypracování písemné zkoušky se nedochovalo.

III. *Es soll die Höhe eines Berges trigonometrisch gemessen werden. Es ist hierbei für den bestimmt angenommenen Fall die Ausführungsart dieser Messung im Detail anzugeben.*

Ústní část zkoušky byla W. Matzkovi z důvodu mnohaletých zkušeností s vyučováním elementární matematiky prominuta.

V *Qualifications-Tabelle des Prof. Matzka* se o jeho schopnostech píše:

*Hat einen sehr guten und fachlichen Vortrag, ein zwar strenges aber entsprechendes Benehmen gegen seine Zuhörer ...*⁵²

O průběhu Matzkovy zkoušky byla sepsána podrobná zpráva a spolu s vypracovaným eleborátem druhého dne odeslána do Prahy, kde byly materiály všech uchazečů následně hodnoceny. Jednoznačně nejlepší hodnocení získala Matzkova práce; za ním se po řadě umístili J. Partl a H. Finaly.

Posudky profesorů polytechniky Karla Wiesenfelda (1802–1870) a Karla Wersina (1803–1880) vyzdvihovaly zejména důkladný až vyčerpávající způsob zpracování, oceňovaly rozvržení, přehlednost a srozumitelnost Matzkova výkladu, stejně tak jako jeho ucelený náhled na matematickou problematiku pramenící z mnohaleté praxe.⁵³

Ocitujme z velmi pochvalného posudku K. Wersina:

Unter den vorliegenden fünf Elaboraten tritt dasjenige des Prof. Herrn Wilhelm Matzka auf sehr augenfällige Weise vor den übrigen hervor und stellt sich als eine Leistung von ganz besonderer Gediegenheit dar.

In der That liegt in demselben so viel Planmäßigkeit, Umsicht, Gründlichkeit und sind sämtliche Fragen in dem Grunde erschöpfend durchgeführt, wie man es nur in Arbeiten von wissenschaftlichen Werthe zu finden gewohnt ist und daß solches eher als das Resultat von mit Musse gepflegener Ueberlegung angesehen werden könnte, als das Werk einer kaum zwölfstündigen Arbeit. Zugleich zeigt die ganze Art der Darstellung diejenige Selbstständigkeit, welche nur dem rutinierten Gelehrten eigenthümlich ist, der sich im Gebiete der Wissenschaft ganz heimisch findet, sich darin mit Freyheit bewegt und die Form derselben zu beherrschen vermag.

Da es sich hier übrigens nicht bloß um ein theoretisches, sondern auch um ein höchst wichtiges praktisches Fach handelt, so wird ausdrücklich bemerkt, daß das eben Gesagte sich nicht minder auf letzteres, wie auf ersteres bezieht

⁵² Viz NA, fond Zemský výbor (kartón č. 1341), *Obsazování prázdných míst 1836–1860*.

⁵³ *Také odborné vyjádření profesorů matematiky ve Vídni Salomona i Schulze-Strassnitzkého vyznělo z rozboru kvadratických rovnic nejpříznivěji pro Matzku.* ([JLH], 1. díl, str. 409)

Karl Wiesenfeld studoval na kadetní škole v Olomouci a vojenské akademii ve Vídeňském Novém Městě. Řadu let sloužil rakouské armádě, kde působil také jako profesor matematiky v armádní sborové škole. Od roku 1828 suploval na pražské polytechnice neobsazenou stoličí pozemního stavitelství, mimořádně vedl též přednášky z deskriptivní geometrie.

Karl Wersin studoval na gymnáziu v Chebu, poté na pražské univerzitě a polytechnice. Od roku 1824 zastával místo adjunkta matematiky a fyziky na pražské univerzitě. Roku 1834 byl jmenován řádným profesorem těchto předmětů na lyceu v Linci, odkud po dvouletém působení přešel jako profesor mechaniky a fyziky na pražskou polytechniku.

*und die Beantwortung der betreffenden Fragen den Herrn Candidaten als einen ausgezeichneten und geübten praktischen Geometer beurkundet.*⁵⁴

Matzkovo suverénní vítězství v konkurzu se vzhledem k výjimce, která mu umožnila konání zkoušky mimo Prahu, patrně neobešlo bez připomínek ostatních účastníků. Ocitujme z dopisu, který W. Matzka dne 16. září 1848 adresoval ministerskému radovi ministerstva kultu a vyučování Franzi Serafinu Exnerovi (1802–1853), aby ho ujistil o řádném průběhu konkurzu, své odborné způsobilosti a požádal o podporu při jmenování profesorem pražské polytechniky.

An die von Prof. Doppler verlassene math. Lehrkanzel bin ich ... eingeschritten und habe ... trotz einer betrübenden häuslichen Verhältnisse in Witwerstande ... mit günstigem Erfolg unterzogen. Da nur der betreffende Besetzungsvorschlag vielleicht in Bälde auch Eur. Hochwohlgeboren zur Amtshandlung zukommen dürfte, so wage ich, als ein treuer eifriger Staatsdiener, als Ihr vormaliger Amtsgenosse, dem Sie Ihre Achtung vorzuenthalten keinen Grund hatten ... Ihnen die inständigste Bitte um gütigste Unterstützung meiner Bewerbung, so mir um gemachten Schutz gegen des Zweifels ohne obwaltende Anstreben des Wiener Polytechnikums, gegen die Lyceal-Professoren einen der so genannten „Ihrigen“ unterzubringen, hochachtungsvoll und vertrauensvoll vorzulegen.

*... nur möchte ich mir erlauben, zu bemerken, daß ich in Dienstzeit überhaupt als auch insbesondere als Professor an zwei k. k. Staatslehranstalten, so wie in schriftstellerischen Leistung, höchst wahrscheinlich den gesammten Mitbewerbern vorgehen dürfte.*⁵⁵

V Praze na polytechnice

Nejvyšším rozhodnutím ze dne 8. dubna 1849 byl W. Matzka jmenován řádným profesorem elementární matematiky a praktické geometrie na pražské polytechnice. S postavením řádného profesora byl spojen roční plat 1000 zlatých a právo postupovat na vyšší služné 1200 a 1400 zlatých.

Na polytechniku W. Matzka nastoupil dne 26. května. Jelikož přípravné studium pro polytechniku bylo v té době stále na nízké úrovni, soustřeďovala se spojená výuka elementární matematiky a praktické geometrie na jeho doplnění a prohloubení; v dnešním pojetí se jednalo spíše o učební látku středních škol. V rozsahu pěti vyučovacích hodin elementární matematiky a tří vyučovacích hodin geometrie týdně byla studentům přednášena zejména vyšší aritmetika, algebra, planimetrie, stereometrie, trigonometrie, základy kombinatoriky, základy počtu pravděpodobnosti, teorie rovnic a základy analytické geometrie.⁵⁶

W. Matzka navíc ještě vypomáhal s výukou vyšší matematiky, přípravou

⁵⁴ Viz NA, fond Zemský výbor (kartón č. 1341), *Obsazování prázdných míst 1836–1860*.

⁵⁵ Viz dopis ze dne 16. září 1848, OENB, Autogr. 272/61–1.

⁵⁶ Hlavní pozornost profesorů matematiky se soustřeďovala právě na výuku předmětů elementární matematiky a praktické geometrie, kromě nich se dále vyučovala také povinná vyšší matematika a deskriptivní geometrie. Více o historii pražské polytechniky a výuce matematiky zde viz [Je], [JLH] a [Vf].

geodetických měření a spravoval kabinet geometrických modelů. O své rozsáhlé činnosti na polytechnice napsal následující:

*An einer neuen, überfüllten Lehranstalt, habe ich nebst der elementären und zum Theil höheren Mathematik noch einen mir zwar wohl bekannten aber doch noch ein vorgetragenen Lehrfach, der praktischen Geometrie, und der damit unzertrennlichen Besorgung des dazu gehörigen Kabinetes, so wie der darauf beziehlichen Beschäftigung der beiden Instituswerkmeister, der Situations-Zeichnungsschule und der Vorbereitung zur sommerlichen Feldmessung, bedeutende Zeit und Mühe zu opfern.*⁵⁷

Matzkovo působení na polytechnice trvalo pouze jeden školní rok, neboť byl již v dubnu roku 1850 jmenován řádným profesorem matematiky na pražské univerzitě. Zemský výbor s jeho jmenováním souhlasil pod podmínkou, že na polytechnice řádně ukončí semestr a vyzkouší všechny studenty; teprve pak byl uvolněn pro univerzitu.⁵⁸

Po Matzkově odchodu suploval elementární matematiku po dobu školního roku 1850/1851 Josef John (1798–1867).⁵⁹ Řádnou profesuru elementární matematiky a praktické geometrie nejvyšším rozhodnutím ze dne 1. září 1851 získal Karel František Edvard Kořistka (1825–1906).⁶⁰

Přechod z polytechniky na univerzitu

Od roku 1848 neměla být volná profesorská místa na univerzitách a polytechnikách v rakouské monarchii nadále obsazována na základě konkurzů, nýbrž povoláváním schopných uchazečů navržených profesorským sborem.

W. Matzkovi bylo místo profesora matematiky na pražské univerzitě přislíbeno již v září roku 1849, trvalo však více než půl roku, než mu bylo oficiálně svěřeno. Z dochované korespondence je patrné, že W. Matzka o univerzitní místo velmi usiloval. Ocitujme nyní z jeho dopisu ze dne 3. března 1850, v němž se obracel na F. S. Exnera s prosbou o jeho podporu při jmenování a možné urychlení celého procesu:

⁵⁷ Viz dopis ze dne 3. března 1850, OENB, Autogr. 272/61–2.

⁵⁸ Ve studijním roce 1849/1850 mělo elementární matematiku zapsáno 239 posluchačů z celkového počtu 1142 studentů polytechniky. O Matzkově působení na škole viz NA, fond Zemský výbor (kartón č. 1350), *Osobní spisy profesorů 1803–1873, Matzka Wilhelm*.

⁵⁹ Josef John studoval na pražské polytechnice, kde roku 1827 přijal suplování stolice elementární matematiky a praktické geometrie. V roce 1833 byl ustanoven provizorním učitelem na stavovské reálce v Praze, o dva roky později se vrátil jako asistent praktické geometrie na pražskou polytechniku. Roku 1844 byl jmenován řádným profesorem matematiky na pražské německé reálce.

⁶⁰ Karel František Edvard Kořistka studoval na gymnáziu v Jihlavě a později v Brně, na univerzitě a technice ve Vídni a na báňské akademii v Banské Štiavnici, kde roku 1848 získal místo asistenta (později suplenta) matematiky a fyziky. Roku 1849 byl jmenován řádným profesorem praktické geometrie a lesnictví na technickém učilišti v Brně; o dva roky později získal místo řádného profesora elementární matematiky a praktické geometrie na pražské polytechnice, kde působil až do svého penzionování roku 1893; po rozdělení polytechniky na českou a německou (roku 1869) vyučoval na německé polytechnice. Od roku 1863 byl řádným členem *Královské české společnosti nauk*.

Hochverehrter Herr Ministerialrath!

Mit großer Besorglichkeit zu mißfallen, jedoch nothgedrungen, ergreife ich die Feder, um an Eu. Hochwohlgeboren eine ergebenste Bitte zu wagen; hoffend, Ihre freundliche Güte, mit der Sie mich in den Ferien aufgenommen, werde diesen Schritt ganz verzeihlich finden.

Es ist Eu. Hochwohlgeboren sonder Zweifel bekannt, daß Herr Ministerialrath Koller, im Auftrage Sr. Excellenz des Herrn Unterrichtsministers, in einem Schreiben vom 28 September v. J. mich befrag, ob ich eine (wahrscheinlich nur außerordentliche) Professur der Mathematik an der hiesigen Universität anzunehmen gesonnen sei; was ich natürlich – wie Moth für Wien – sogleich mit freudigem Danke bejahte. Nur hatte ich zwar gehofft, diese Berufung werde schon zum Beginn des damals bevorgestandenen Winterhalbjahres erfolgen; allein Ursachen, die mir unbekannt blieben, haben bis nun zu die Verwirklichung dieses erfreulichen Versprechens noch zurückgehalten. Gegenwärtig jedoch, wo Jakobi an die Wiener Universität berufen und Jandera's ordentliche Professur erledigt ist, auch ein abermaliger Semesterwechsel bevorsteht, taucht neuerdings in mir theils tröstliche Hoffnung theils niederschlagender Zweifel auf, daß die mir so sehr erwünschte Nachfolge auf meines hochverehrten Lehrers Katheder dormalen erfolgen werde. Nun daß dieser Zweifel verschwinden und jene Hoffnung sich recht bald realisiren wolle, das ist's, um was ich Eu. Hochwohlgeboren, bei Ihrem entschieden großen Einfluß auf diese Berufung, inständigst zu bitten wagen muß.

Denn der schwankende Zustand, in welchem ich mich jetzt befinde, ist unleugbar höchst mißlich.

...

Alle diese mißliebigen Anstände drängen mich gar sehr, Euer Hochwohlgeboren inständigst und gleichwohl vertrauensvoll zu bitten, Ihren großen Einfluß gnädigst dazu benützen zu wollen, daß die obschwebende Übersetzung auf die mir huldreich angebotene Universitäts-Lehrkanzel, die ich als renommirter Freund strenger Wissenschaftlichkeit sicher mit Ehren zu behaupten wissen werde, ehemöglichst ins Leben treten möge, damit ich schon im bevorstehenden Sommerhalbjahr froheren Sinnes meine Vorlesungen beginnen könne.

...

In der zuversichtlichen Erwartung einer gnädigen und willfährigen Aufnahme meines Schreibens bleibe ich mit der Versicherung meiner tiefsten Verehrung

Euer Hochwohlgeboren

*ergebenster Diener
Wilhelm Matzka
Professor*

Prag 3 März 1850⁶¹

⁶¹ Viz dopis ze dne 3. března 1850, OENB, Autogr. 272/61–1.

Na pražské univerzitě

Nejvyšším rozhodnutím ze dne 9. dubna 1850 byl W. Matzka jmenován řádným profesorem matematiky s německou vyučovací řečí na pražské univerzitě.⁶² Získáním tohoto místa si finančně polepšil na roční plat 1300 zlatých, s výhledem postupovat na 1600 a 1900 zlatých.

Do Matzkova příchodu na univerzitu veškerou výuku matematiky zajišťovali profesori J. L. Jandera a Jakub Filip Kulik (1793–1863).⁶³ Matematické přednášky si v tu dobu zapisovalo mezi 160 až 180 posluchači; z toho však bývala zpravidla nejvýše jen desetina řádnými posluchači univerzity, ostatní byli studenti polytechniky, kteří si na univerzitě zapisovali vybrané přednášky. Staříčků J. L. Jandera, ač byl svědomitým učitelem, nebyl tvůrčím matematikem s vyššími vědeckými cíli; matematické partie přednášel „postaru“ v duchu 18. století, nevěnoval se ani odborné práci, ani psaní učebnic.

W. Matzka měl nejen nahradit již dlouhá léta přeluhujícího J. L. Janderu, ale zejména přispět k pozvednutí úrovně matematiky. Výuku na univerzitě zahájil v zimním semestru roku 1850/1851. Od počátku pravidelně vykládal partie z algebry a vyšší matematiky zaměřené především na diferenciální a integrální počet a jejich aplikace v geometrii a fyzice (později též ve speciálních přednáškách z matematické fyziky). Velkou pozornost věnoval geometrii. Přednášel například analytickou geometrii v rovině i prostoru (podle A.-L. Cauchyho), planimetrii a stereometrii, při jejichž výkladu používal pro demonstraci speciální modely, a sférickou trigonometrii včetně jejího použití v geografii a astronomii. V dalších přednáškách se věnoval aktuálním a moderním oblastem matematiky. Vykládal například o počtu pravděpodobnosti, teorii čísel, vyšších rovnicích, základech variačního počtu a teorii ploch, což byla pro univerzitní posluchače většinou zcela nová témata.

Od roku 1855/1856 vedl pravidelně přednášky z matematické fyziky, v nichž se střídavě zabýval statikou, dynamikou, optikou, akustikou, naukou o magnetizmu, elektřině, teple, světle, vlnění aj.

Přednášel od pondělí do soboty, obvykle 7 hodin týdně (nejméně 5 a nejvíce 8 hodin) v Klementinu v posluchárně číslo III. Vůči studentům se choval vlídně a ochotně, vyžadoval však preciznost a píli, dobré znalosti a byl dosti náročný a přísný. Matzkovy přednášky byly patrně na velmi slušné úrovni, během jeho působení na univerzitě došlo k výraznému zlepšení výuky matematiky. Svou roli přitom bezesporu sehrál velký důraz kladený na geometrickou tematiku a zavádění nových témat.

⁶² Podrobné úřední zprávy o Matzkově jmenování řádným profesorem matematiky na pražské univerzitě se stejně jako záznamy o jeho povolání na univerzitu nedochovaly.

⁶³ Jakub Filip Kulik studoval na gymnáziu a na univerzitě ve Lvově. V roce 1814 byl jmenován profesorem matematiky na olomouckém lyceu, již po dvou letech přešel jako profesor fyziky na lyceum ve Štýrském Hradci. Od roku 1864 až do své smrti působil jako řádný profesor matematiky na pražské univerzitě. Od roku 1832 byl řádným členem *Královské české společnosti nauk*.

Na Matzkovo působení na univerzitě vzpomíná Gabriel Blažek (1842–1910), jeden z jeho žáků, následovně:⁶⁴

V době, do které spadá založení našeho spolku, učili na pražské univerzitě matematice profesori Kulik a Matzka ... Vilém Matzka čítal asi 61 rok, byl postavy silné a zavalité, měl oko velmi živé a zakládal si na tom, že jest Gaussovi poněkud podoben. Přednášel zpravidla 6 hod. týdně, a sice třikrát od 11–12 hod. dopoledne a taktéž třikrát od 3–4 hod. odpoledne. Vykládal předně partie elementární matematiky, pěstuje zejména stereometrii, k níž si pořídil zvláštních modelů uložených ve skříni umístěné na levé stěně posluchárny čís. III. v Klementinu. Výklady o vyšší analýsi měl roztrženy na 6 semestrů, pojednává za sebou o algebraické analýsi, počtu diferenciálním, počtu integrálním (2 semestry), o analytické mechanice (2 semestry). Přidržel se zde přesných method Cauchyho, k němuž se často odvolával. Mělo se za to, že nejlépe zpracoval počet integrální. Konečně jednal též o vybraných partiích matematické fyziky, supluje takto neobsazenou stolicí matematické fyziky za roční renueraci. Avšak v těchto přednáškách jasně se jevilo, že Matzka fysikem není.

Matzka velice dbal zevnějších forem: přednášku svou zařídil a uspořádal tak, aby byla celá a přehledně na tabuli obsažena, za kterouž příčinou do č. III. v Klementinu 3 velké tabule poříditi dal; psal-li zlomek, vedl zlomkovou čáru, načež následovaly jmenovatel a pak čítatel. Tyto formality vyžadoval však Matzka i na svých posluchačích, při nichž netrpěl, by se nula přeškrtnla. Přednášel jednotvárně, polo obrácen k tabuli, stále porovnáváje výsledky se zápisy, jež měl po ruce; nahodilou chybu početní vymazával prstem, a vyskytl-li se kamínek ve křídě, vrhl ji velkým obloukem přes hlavy posluchačů do levého kouta posluchárny. My žertovně tuto vlastnost připisovali delšímu jeho pobytu na škole bombardérské. Řecké éta vyslovoval ita odvoláváje se k výslovnosti novořecké.

...

Jinak byl Matzka studujícím dosti přístupným: hovořivali jsme s ním zpravidla po dobu akademické čtvrti, již precizně zachovával, procházejíce se před hodinou po chodníku v nádvoří Klementina. Při poněkud pochmurném počasí stěžovali jsme si, že na tabuli nevidíme, načež Matzka pravidelně odpověděl, že bychom při rozžatém plynu pro odlesk s tabule ještě méně viděli, načež přednášku odložil, což i často k naší žádosti činíval při jarní pohodě, když slunce do přírody lákalo. ([Pos], str. 2–3)

Na W. Matzku krátce a výstižně zavzpomínal ještě jeho student Čeněk Strouhal (1850–1922):⁶⁵

Matzka byl v mnohém ohledu originál, měl své koníčky. ([Str], str. 350)

⁶⁴ Gabriel Blažek studoval na filozofické fakultě pražské univerzity, věnoval se zejména matematice a přírodním vědám, byl jedním ze zakladatelů *Spolku pro volné přednášky z matematiky a fyziky* (1862). Od roku 1864 studoval na univerzitě ve Vídni, kde se rovněž stal asistentem fyziky. V letech 1866 až 1907 působil jako profesor matematiky na pražské polytechnice. Od roku 1870 byl mimořádným členem *Královské české společnosti nauk*.

⁶⁵ Čeněk Strouhal studoval na filozofické fakultě v Praze, poté se stal asistentem pražské hvězdárny. Od roku 1875 působil jako asistent fyzikálního ústavu ve Würzburgu. Roku 1882 se stal profesorem experimentální fyziky na české univerzitě v Praze; svou činností významně přispěl k rozvoji tohoto oboru.

O Matzkově univerzitní výuce vypovídá také následující úryvek:

Na matematických oborech působili v době založení Spolku pro volné přednášky ... čtyřiašedesátiletý Vilém Matzka, který vykládal partie z elementární matematiky, hlavně stereometrii, výjimečně i počet pravděpodobnosti. Výklady z vyšší analýzy měl Matzka rozděleny do šesti semestrů (postupně: algebraická analýza, diferenciální počet, integrální počet, analytická mechanika). Suploval rovněž neobsazenou stolicí matematické fyziky, ovšem s nevelkým úspěchem. ([Pat], str. 16)

J. F. Kulík byl dlouholetým, avšak ne jediným Matzkovým kolegou. Po Kulíkově smrti vyučoval na univerzitě od roku 1863/1864 matematiku Karl Hornstein (1824–1882), po něm od roku 1868/1869 Heinrich Jacob Karl Durége (1821–1893).⁶⁶

W. Matzka byl roku 1868 penzionován, na univerzitě však setrval a přednášky vypisoval až do letního semestru roku 1870/1871.⁶⁷ Po jeho odchodu byl novým řádným profesorem matematiky jmenován František Josef Studnička (1836–1903), s jehož nástupem nastal zásadní obrat v univerzitní výuce matematiky.⁶⁸ Německé přednášky byly postupně doplňovány přednáškami v českém jazyce. Sílicí české tendence na celé univerzitě vedly v únoru roku 1882 k rozdělení pražské univerzity na českou a německou.

Z Matzkova pražského působení pocházejí jeho nejvýznamnější matematické práce. V roce 1850 publikoval monografii pod názvem *Versuch einer richtigen Lehre von der Realität der vorgeblich imaginären Grössen der Algebra ...* [M29], ve které se zaměřil na zavedení a obhájení komplexních čísel, jejich algebraických operací a matematických aplikací. Následovaly práce věnované logaritům *Beiträge zur höheren Lehre von den Logarithmen* [M35], *Elementarlehre von den Logarithmen ...* [M36] a *Ein Beitrag zur systemmässigen*

⁶⁶ Karl Hornstein studoval na univerzitě ve Vídni, roku 1843 se stal asistentem na vídeňské hvězdárně, později působil na hvězdárně v Krakově. V roce 1862 byl jmenován profesorem matematiky na univerzitě ve Štýrském Hradci, o dva roky později se stal řádným profesorem matematiky na pražské univerzitě. Roku 1867 nastoupil na místo ředitele pražské hvězdárny, které zastával až do své smrti. Od roku 1864 byl mimořádným členem *Královské české společnosti nauk*.

Heinrich Jacob Karl Durége pobýval v letech 1851 až 1857 v Americe, poté se habilitoval na technice a univerzitě v Žürichu. Roku 1864 získal místo profesora matematiky na polytechnice v Praze. Roku 1869 byl jmenován řádným profesorem matematiky s německou vyučovací řečí na pražské univerzitě; po jejím rozdělení na českou a německou (roku 1882) působil až do svého penzionování roku 1892 na německé univerzitě. Od roku 1866 byl mimořádným členem *Královské české společnosti nauk*.

⁶⁷ Více o Matzkově výuce na pražské univerzitě viz AUK, fond Filozofická fakulta Karlo-Ferdinandovy univerzity 1849–1885, *Ordnung der Vorlesungen an der k. k. Universität zu Prag 1849/50, ... , 1870/71*.

⁶⁸ František Josef Studnička studoval na gymnáziu v Jindřichově Hradci a na filozofické fakultě ve Vídni, poté působil jako gymnaziální učitel v Českých Budějovicích. Roku 1866 byl jmenován řádným profesorem matematiky na pražské polytechnice, od roku 1871 až do své smrti vyučoval matematiku na pražské, od roku 1882 na české univerzitě. Byl autorem prvních českých vysokoškolských učebnic matematiky, aktivním členem *Jednoty českých matematiků*, od roku 1871 byl rovněž řádným členem *Královské české společnosti nauk*. Více o jeho životě, díle a pedagogickém působení viz monografie [Be3].

Abhandlung der natürlichen Logarithmen in der Algebra, im Geiste Nepper's und Euler's [M65], historii algebraických rovnic *W. G. Horner's eigentliche Auflösungsweise algebraischer Ziffergleichungen* [M61] a teorii determinantů *Grundzüge der systematischen Einführung und Begründung der Lehre der Determinanten* ... [M64].

Sepsal také řadu kratších i delších prací o geometrii, rovinné a sférické trigonometrii. Připomeňme například spis nazvaný *Zur Lehre der Parallelprojection und der Flächen* [M63], který věnoval nauce o rovnoběžném promítání a analytické geometrii, nebo články *Betrachtung zweier besonderen Arten von Gleichungen und ihre Anwendung zur Herleitung der Hauptgleichungen der ebenen Trigonometrie* [M31] a *Zwei bemerkenswerth einfache Herleitungen der Hauptgleichungen der sphärischen Trigonometrie* [M34], v nichž přinesl zajímavá odvození základních vět rovinné a sférické trigonometrie.

Během ročního působení na polytechnice uveřejnil také dvě pojednání z geodézie pod názvy *Berechnung der Fehler der Horizontalwinkel bei geneigter Ebene des Messtisches oder des Horizontalkreises am Winkelmesser* [M30] a *Ueber trigonometrische Höhenmessung* [M33]. Ovlivněn dlouholetým suplováním univerzitní stolice matematické fyziky sepsal několik více či méně rozsáhlých fyzikálních prací. Kromě článků o základech mechaniky [M10], [M37] a [M46] zmiňme obsáhlejší spis nazvaný *Allgemeine Berechnung der Stromstärke in Galvanometern* [M48], v němž podrobně pojednal o konstrukci a možnostech zobecnění galvanometru, tangentové a sinusové buzoly, a stať *Natürlichste Berechnung musikalischer Tonleitern* [M69], ve které se zabýval odvozením intervalů diatonických stupnic.

W. Matzka se odborné publikační činnosti aktivně věnoval i přes vážné problémy se zrakem až do vysokého věku; poslední pojednání [M69] uveřejnil v devadesáti letech. V jeho úvodu se krátce zmínil o onemocnění očí, které ho trápi již několik let:

Meine dermalige Geschäftslosigkeit und die Unmasse von Langweile, welche mir die, von den Hornhautflecken beider Augen und von einer Linsentrübung verursachte Unfähigkeit zu lesen, schon seit vier Jahren auferlegt hat, leiteten mich, trotz mein Alters von 88 Jahren, vor einigen Monaten zufällig auf die in jener Schrift erörterten Berechnungsweisen zurück ... ([M69], str. 1)

Organizační aktivity na fakultě a na univerzitě

Po roce 1848/1849 se hlavním posláním reformovaných filozofických fakult stala příprava středoškolských profesorů.⁶⁹ Na univerzitách byly nově zřízeny *zkušební komise pro kandidáty učitelství* a stanovena pevná pravidla pro profesní kariéru středoškolského učitele. Zájemci o učitelskou dráhu museli podstoupit velmi náročné *zkoušky učitelské způsobilosti* zahrnující vypracování do-

⁶⁹ V souvislosti s Exner-Bonitzovou reformou byl dvouletý filozofický kurz přičleněn jako sedmý a osmý ročník k dosud šestiletým gymnáziím. Filozofická fakulta tak ztratila svůj přípravný charakter, postavila se na úroveň ostatních fakult (lékařské, právnické a teologické), pro něž dříve vychovávala studenty, a zaměřila se na odbornou přípravu středoškolských profesorů. Více o vývoji Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze viz [KP] a [Pe].

máci a školní klauzurní písemné práce, ústní zkoušku a tzv. přednášku na zkoušku.⁷⁰

W. Matzka patřil od počátku 50. let 19. století k pravidelným členům *zkušební komise gymnaziálního učitelského úřadu* (k. k. wissenschaftliche Prüfungscommission für das Gymnasiallehramt) pro předmět matematika. Byl přísným a studenty obávaným examinátorem, jak vzpomínal G. Blažek:

Jsa přísným examinátorem při zkouškách učitelské způsobilosti byl Matzka postrachem všech kandidátů, již přednášky jeho pilně navštěvovali podrobuje se na konci semestru kolokviu již proto, poněvadž kolovala pověst, že nedosáhne u Matzky approbace učitelské, kdož se dříve u něho nepodrobil několika kolokviím. Avšak tato kolokvia byla velmi důkladná a trvala i při lepších kandidátech skorem 2 hodiny. ([Pos], str. 3)

W. Matzka se ve své pedagogické činnosti soustředil na přípravu budoucích středoškolských učitelů matematiky a fyziky. Dlouholetou činností ve *zkušební komisi pro kandidáty učitelství* vychoval řadu výtečných středoškolských profesorů, významně ovlivnil i úroveň výuky matematiky na středních školách v českých zemích.

Aktivně se také podílel na správě pražské univerzity a její filozofické fakulty, neboť opakovaně zastával úřad děkana a proděkana profesorského sboru a děkana doktorského sboru filozofické fakulty.⁷¹

V roce 1862 vznikl v Praze studentský spolek nazvaný *Verein für freie Vorträge aus der Mathematik und Physik* (Spolek pro volné přednášky z matematiky a fyziky), který byl postupně přetvořen až v dnešní *Jednotu českých matematiků a fyziků*. Vznikl z podnětu několika posluchačů matematiky a fyziky filozofické fakulty pražské univerzity, kteří si vlastním přednášením, vypracováváním písemných elaborátů a vzájemným posuzováním chtěli rozšířit své znalosti nad rámec tehdejší univerzitní výuky.⁷² Podle platných předpisů mohl být akademický spolek založen pouze se svolením a pod zodpovědným dohledem univerzity. Z tohoto hlediska sehrál W. Matzka při vzniku *Spolku* důležitou roli, neboť jako tehdejší proděkan profesorského sboru filozofické fakulty spolkové stanovy potvrdil.⁷³

Na vznik *Spolku* vzpomíná G. Blažek, jeden z jeho zakladatelů, následovně:

⁷⁰ Podrobný průběh *zkoušek učitelské způsobilosti* uvádí [Be1], str. 185.

⁷¹ Podle nového zákona o organizaci univerzit ze dne 30. září 1849 univerzitu řídil akademický senát, v němž zasedali vedle rektora a prorektora čtyři děkani profesorských sborů, čtyři proděkani profesorských sborů a čtyři děkani doktorských sborů všech fakult univerzity. W. Matzka byl v letech 1852/1853, 1859/1860 a 1860/1861 děkanem, v letech 1851/1852, 1853/1854 a 1861/1862 proděkanem profesorského sboru a v letech 1862/1863, 1869/1870 a 1872/1873 děkanem doktorského sboru filozofické fakulty. Viz AUK, fond Filozofická fakulta Karlo-Ferdinandovy univerzity 1849–1885, *Personalstand der k. k. Universität zu Prag 1850/51, . . . , 1872/73*.

⁷² Zakládajícími členy *Spolku pro volné přednášky z matematiky a fyziky* byli G. Blažek, Josef Finger (1841–1925), Josef Laun (1837–1915) a Josef Rudolf Vaňaus (1839–1910). Více o historii *Jednoty českých matematiků a fyziků* viz [Be5], [Pat], [Pos] a [Vs].

⁷³ Za filozofickou fakultu spolkové stanovy podepsal ještě Viktor Pierre (1819–1886), profesor fyziky a tehdejší děkan profesorského sboru.

Podle akademických předpisů tehdy platných mohl se spolek studujících vys. škol toliko se svolením a pod zodpovědným dohledem univerzitních úřadů založiti, a děkovali jsme poměrně rychlé potvzení stanov a zařazení spolku zejména přízni děkanů filosof. fakulty Matzkovi a Pierreovi. ([Pos], str. 6)

Později W. Matzka však studenty v jejich aktivitách nijak zvláště nepodporoval, na rozdíl od J. F. Kulika, ale také jim nekladl žádné překážky.

V průběhu 19. století fungovala rovněž úzká spolupráce mezi pražskou univerzitou a tamní *Veřejnou univerzitní knihovnou*; zejména se to týkalo nákupu nových knih. Ačkoli byla knihovna oficiálně samostatným subjektem, opírala se při nákupu nových svazků o doporučení zástupců jednotlivých univerzitních stolic. W. Matzka knihovnu (tzv. profesorskou čítárnu) nejen pravidelně navštěvoval, ale svou aktivitou a mnohými podněty rovněž velmi přispěl k jejímu rozšiřování o novou matematickou a fyzikální literaturu. V jeho doporučeních převažovala aktuální díla soudobých, zejména zahraničních autorů, občas se objevila i díla klasiků.⁷⁴

Osobní život

Ke konci svého působení v Tarnově W. Matzka prožíval nelehké životní období. O to více toužil po návratu do Prahy a po prestižním profesorském místě:

Daß ich diese Übersetzung in die Hauptstadt meines Vaterlandes keineswegs blos um eines schnöden Geldvortheilwillen anstrebe, dürften wohl die Gleichheit das mit meiner und der erbetenen Stelle verbundenen Gehaltes, die geringe Anhoffnung auf Vorrückung im Gehalte, die Reise-Unkosten und die größere Theuerung der Lebensbedürfnisse daselbst beweisen. Sehnsucht in die heimatlichen deutschen Lande, in einen größeren, erfolgreicheren Wirkungskreis . . . hinweg von einer Nation und ihrer Jugend, die – unseligen Bluthaß nährend – keinerlei Verdienst würdigt, und nun durch die peremptorische Forderung ihrer Sprache, selbst in den höheren Vorlesungen, und Deutsche außer Land zu treiben strebt; in die Mühe meiner drei Schwestern und meiner Verwandten, die mir um so wünschenswerther ist, als ich seit 1 1/3 J. das entsetzliche Unglück erdulde, meine junge vortreffliche Gattin die zärtlich sorgsame Mütter meiner lieben Kinderchen beweinen und nun trotz der dankauswerthen Beihilfe einer jungen Nichte meiner häuslichen Angelegenheiten bis ins Kleinste selbst leiten zu müßen: dies ist's, was mich, zur Bewerbung um diese Stelle mir aller Kraft,

⁷⁴ W. Matzka byl při objednávání nových knih do pražské *Veřejné univerzitní knihovny* velmi aktivní v letech 1853 až 1872, tedy téměř po celé období působení na univerzitě. V [DeP] se dochovalo bezmála šest desítek jeho písemných požadavků a doporučení. Matzkův zájem byl dosti široký; většinou ho poutaly aktuální nově vydané monografie o infinitezimálním počtu, řešení algebraických rovnic, rovinné, prostorové a analytické geometrii. Zajímal se především o díla anglických a francouzských autorů; například Isaac Todhunter (1820–1884), George Salmon (1819–1904), Jean-Marie Duhamel (1797–1872). V několika případech požadoval také spisy o rovinné a sférické trigonometrii, komplexních číslech a kvaternionech, determinantech, řešení diferenciálních rovnic, teorii eliptických funkcí a učebnice elementární matematiky. Více viz Chocholová M., *Tužby našich předků aneb střípky z historie Veřejné c. k. univerzitní knihovny*, in Bečvář J., Bečvářová M. (ed.): 30. mezinárodní konference Historie matematiky, Matfyzpress, Praha, 2009, str. 124–127.

*antreibt, und was doch jeder billig Denkende und Gefühlvolle mir zu gute halten wird.*⁷⁵

Příchodem do Prahy získal vytoužené vážené profesorské místo, možnost aktivně se podílet na univerzitním dění a významné postavení v *Královské české společnosti nauk*.

Po stránce osobní a rodinné se však jeho život v příliš příznivé situaci nenacházel. Jako ovdovělý otec tří nedospělých synů, jimž se vši silou snažil zaopatřit slušné žití a kvalitní vzdělání, se staral ještě o svou neteř Josefínu, která mu vypomáhala s hospodařením a prací o domácnost.⁷⁶ Všichni společně bydleli na Starém Městě v Liliové ulici č. 14.

W. Matzku navíc trápilo, že jeho synové vyrůstají bez matky.

*Endlich so schwer es mir auch fällt sehe ich mich, durch die bevorstehende Verehlichung meiner Nichte und durch das geringe Alter meiner Söhne, genöthigt, ihnen eine zweite Mutter und mir eine dereinstige Pflegerin zu suchen . . .*⁷⁷

Nejspíše právě proto se poměrně krátce po příchodu do Prahy podruhé oženil. Jeho ženou se stala o téměř dvacet let mladší Katharina Exeli (1817–1881).⁷⁸ Oddáni byli dne 1. října 1850 v kostele sv. Františka v Praze na Starém Městě.⁷⁹ Společně vychovávali tři Matzkovy děti; desetiletého Vincenze, osmiletého Wilhelma a pětiletého Ludwiga. Dne 30. prosince roku 1852 se manželům narodila dcera Rosa.⁸⁰

V říjnu roku 1861 se rodina přestěhovala do Rytířské ulice č. 13, o dva roky později do Křemencové ulice č. 16. Matzkova žena Katharina zemřela dne 17. července 1881.⁸¹ Od listopadu roku 1887 W. Matzka bydlel v Příčné ulici č. 9, kde dožil sám do konce života.⁸²

W. Matzka velmi dbal na dobré vzdělání svých dětí, vedl je k píli a svědomitosti, příležitostně jim věnoval své matematické práce nebo je zapojoval do svých aktivit. Například učebnici logaritmu *Elementarlehre von den Logarithmen . . .* [M36] ihned po jejím vydání daroval osmiletému Wilhelmovi

⁷⁵ Viz dopis ze dne 3. března 1850, OENB, Autogr. 272/61–1.

⁷⁶ Viz dochovaná korespondence OENB, Autogr. 272/61–4, a archivní materiály uložené v OESTA, AVA, Unterrichts- und Kultus – Unterrichtsministerium (Sig. 5, Fasz. 1130), *Prag. Phil. – Matzka*. Bližší informace o Matzkově neteři Josefíně Vrba se nepodařilo dohledat.

⁷⁷ Viz dopis ze dne 3. března 1850, OENB, Autogr. 272/61–2.

⁷⁸ Katharina Exeli se narodila dne 11. ledna 1817 v Teplicích jako dcera c. k. komisaře komorní důchodkové správy Augusta Exeli a jeho ženy Rosiny, rozené Webberking. Viz Státní oblastní archiv v Litoměřicích, rodná matrika římsko-katolické církve v Teplicích, sv. 162/3, str. 436.

⁷⁹ Viz AHMP, matrika římsko-katolického farního úřadu kostela sv. Františka na Starém Městě pražském z let 1834–1864, str. 303.

⁸⁰ Viz AHMP, matrika římsko-katolického farního úřadu kostela sv. Jiljí na Starém Městě pražském z let 1847–1855, str. 327.

⁸¹ Katharina Matzka (rozená Exeli) byla pochována byla na Olšanském hřbitově (hřbitov II, oddělení 3, hrob 572).

⁸² Viz AHMP, *Soupis pražského obyvatelstva 1830–1949* (tzv. konskripce), a AUK, fond Filozofická fakulta Karlo-Ferdinandovy univerzity 1849–1885, *Personalstand der k. k. Universität zu Prag 1850/51, . . . , 1872/73*.

nebo tabulky určené pro přepočítání mezi „starou“ a „novou“ měnou po rakouské měnové reformě nazvané *Bequemste Tafeln zur wechselweisen Umrechnung des alten und neuen österreichischen Geldes ...* [M42] zpracoval společně s osmáctiletým Vincenzem.⁸³

Vincenz se stal advokátem, Wilhelm účetním a Ludwig po dlouhých letech strávených v rakouské armádě působil jako soukromý učitel a sekretář. Jediný Wilhelm zůstal v dospělosti v Praze; Vincenz a Ludwig žili a působili mimo Prahu, Vincenz ve Vídni a na různých místech v Korutanech (Kärnten), Ludwig ve Vídni, Štýrském Hradci (Graz) a maďarské Soproni (Ödenburg). Rosa se provdala do Brna.⁸⁴

Aktivity v Královské české společnosti nauk

Koncem 60. let 18. století vznikl v Praze úzký soukromý kroužek odborníků věnujících se zejména přírodovědnému výzkumu Čech, který se stal známým pod jménem *Učená společnost*. V průběhu let se společnost rozrostla o přední vědce z přírodovědných a humanitních oborů, roku 1792 se oficiálně přeměnila na *Královskou českou společnost nauk* a stala se nejprestižnější vědeckou společností v českých zemích v 19. století. Ve 40. letech 19. století vytvořila dvě třídy – matematicko-přírodovědeckou a filozoficko-historickou. Velkým přínosem pro rozvoj naší vědy bylo vydávání zpráv ze zasedání a publikování prací na nich přednesených v periodikách *Společnosti* nazvaných *Abhandlungen der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften* (od roku 1881 též jako *Pojednání královské české společnosti nauk*) a *Sitzungsberichte der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften* (od roku 1874 též jako *Zprávy o zasedání královské české společnosti nauk*).⁸⁵

Mimo členy řádné, mimořádné a čestné *Společnost* volila také členy přesporní (podle stanov z roku 1837). Těmi se mohli stát výteční učenci žijící mimo Prahu. W. Matzka byl přesporním členem *Královské české společnosti nauk* zvolen dne 9. února 1845, tedy v době, kdy působil na filozofické škole v Tarnově.

Zasedání *Společnosti* se poprvé zúčastnil dne 4. října 1849; v tu dobu již

⁸³ Citované práce [M36] a [M42] jsou hodnoceny v samostatných kapitolách *Logaritmy a Aplikace matematiky – Tabulky*.

⁸⁴ Viz AHMP, *Soupis pražského obyvatelstva 1830–1949* (tzv. konskripce). Syn Wilhelm zemřel dne 22. září 1899 v Praze, pochován byl na Olšanském hřbitově (hřbitov VIII, oddělení 5, hrob 937). Syn Ludwig zemřel dne 21. dubna 1904 ve Vídni. Další podrobnosti o životě členů rodiny se nepodařilo dohledat.

⁸⁵ Německy psané *Abhandlungen der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften* vycházela již od roku 1785. V letech 1840 až 1858 zahrnovaly kromě publikovaných prací navíc oddíly nazvané *Berichte der wissenschaftlichen Sectionen* či *Berichte über die Sectionsversammlungen*, informující o aktuálním dění ve *Společnosti* (např. platné stanovy, seznam členů, zprávy ze zasedání), jež byly od roku 1859 vydávány samostatně pod názvem *Sitzungsberichte der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften*. Od roku 1876 vycházely samostatně ročenky *Jahresbericht der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften* čili *Výroční zpráva královské české společnosti nauk*, které byly dříve součástí předchozích periodik *Společnosti*. Více o dějinách *Královské české společnosti nauk* viz [Ka], [No] a [We].

vyučoval na pražské polytechnice jako řádný profesor elementární matematiku a praktickou geometrii.

Ve stanovách *Společnosti* bylo rovněž uvedeno, že pokud se přesporní členové nastálo usídlí v Praze, budou nadále pokládáni za členy řádné; W. Matzka byl řádným členem zvolen dne 2. ledna 1850 spolu s dalšími dvěma českými vědci Janem Evangelistou Purkyněm (1787–1869) a Františkem Ladislavem Čelakovským (1799–1852).

Od té doby se pravidelně účastnil schůzí *Společnosti*, na nichž se řešily zejména organizační záležitosti. V letech 1855/1856 a 1865/1866 zastával úřad direktora *Společnosti*, v letech 1855 až 1858 byl jednatelem matematicko-přírodovědecké třídy.⁸⁶ Jako řádný člen *Společnosti* hodnotil práce z matematiky a spoluporozhodoval o jejich přijetí či nepřijetí k tisku.⁸⁷

Na zasedání matematicko-přírodovědecké třídy, jež se obyčejně scházela jednou až dvakrát měsíčně k vědeckým přednáškám, docházel spíše zřídka. Několikrát přednášel o různých matematických a fyzikálních problémech, což byla zejména v počátcích Matzkova působení ve *Společnosti* témata spíše ojedinělá (na programu výrazně převažovala přírodovědecká látka), nebo referoval o pracích některých zahraničních matematiků a předkládal svá pojednání do periodik *Společnosti*. První přednášku proslovil na schůzi konané dne 8. března 1850; jejím tématem byla nauka o logaritmech. Naposledy aktivně vystoupil krátce před dovršením osmdesáti let, dne 25. října 1878 přednesl příspěvek z matematické analýzy.⁸⁸

Již krátce po jmenování řádným členem, začátkem 50. let, byla W. Matzkovi svěřena funkce pokladníka *Společnosti* a s ní odpovědnost za pokladnu a veškeré účty. Tuto velmi náročnou činnost vykonával bezplatně a s nejvyšší pečlivostí; počátkem roku 1861 se však funkce vzdal. Jeho nástupcem byl zvolen J. F. Kulík, který po necelých dvou letech zemřel. Poté se W. Matzka v květnu roku 1863 do úřadu vrátil; tentokrát mu byla za práci poskytována pravidelná peněžní odměna.⁸⁹

⁸⁶ Funkci direktora *Královské české společnosti nauk* W. Matzka vykonával od 4. dubna 1855 do 7. května 1856 a od 21. června 1865 do 1. června 1866.

⁸⁷ V Archivu AV ČR jsou ve fondu KČSN uloženy *Protokoly o schůzích členů 1831–1850, 1851–1880, 1881–1900* (kartón č. 3 až 5) a *Index sessionum utriusque classis Regiae Societatis Scientiarum Bohemiae ab anno 1849–1891* (kartón č. 11), které podávají podrobnou informaci o Matzkově účasti na schůzích *Společnosti* a projednávaných tématech.

⁸⁸ Stručný výtah z přednášky nazvané *Beiträge zur höheren Lehre von den Logarithmen, der erste Abschnitt* ze dne 8. března 1850 byl otištěn v *Abhandlungen der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften* (viz V. Folge, 6(1848–1850), str. 44) jako [M21]. Přednáška s názvem *Über fundamentale Functions-Grenzen der Analysis* ze dne 25. října 1878 byla publikována v *Sitzungsberichte der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften 1878* (viz str. 262–272) jako [M66]. Podrobný přehled Matzkových vystoupení ve *Společnosti* a jeho publikovaných prací lze sestavit na základě *Protokolů o schůzích přírodovědeckého (matematicko-přírodovědeckého) oboru 1840–1854* (viz Archiv AV ČR, fond KČSN, kartón č. 10), *Abhandlungen der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, Sitzungsberichte der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften* a [We].

⁸⁹ V letech 1845 až 1851 vykonával funkci pokladníka *Královské české společnosti nauk* Karel Bořivoj Presl (1794–1852), který musel v říjnu roku 1851 pro nemoc úřad opustit.

Vedle sekretářství byla správa pokladny společenské nejdůležitějším úřadem, jenž také působil mnoho zaneprázdnění. Karel B. Presl, již postonávající, byl 1. října 1851 od Společnosti té práce zbaven, a 5. listopadu t. r. zvolen akla- mací Vilém Matzka za pokladníka. Tento spravoval svůj úřad se zevrubností co nejvzornější. Na začátku r. 1861 Matzka složil pokladnictví; za nástupce zvolen 5. března Kulik, kterýž zemřel sotva po dvouletém úřadování dne 28. února 1863. Společnost sice 8. června 1859 se byla, že jako dotud tak i potom všeliké úřady při ní mají ode členův býti spravovány bezplatně; když však nyní nikdo nechtěl se k tomu propůjčiti, aby na sebe přijal trudnou správu pokladny jakožto úřad čestný, navrhl Palacký dne 4. března 1863, aby se pokladníkovi vykázála remunerace; potom Matzka dal se pohnouti, aby znovu uvázal se ve správu pokladničnou. ([Ka], str. 184–185)

V únoru 1884 se Matzkův zrak zhoršil tak výrazně, že již nebyl schopen vykonávat funkci pokladníka. Dne 5. března 1884 po více než třiceti letech ukončil pokladnický úřad. Jeho nástupcem byl jmenován F. J. Studnička, který již několik let prováděl revizi účtů pokladny.⁹⁰

Ocenění

Dne 26. dubna 1850 byl W. Matzka vyznamenán císařem Františkem Josefem I. zlatou medailí *Literis et artibus* (Vědy a umění), která byla vzácně udělována za významné kulturní či vědecké zásluhy.⁹¹

Jako ocenění dlouholetých pedagogických a vědeckých aktivit mu byl roku 1869 udělen čestný titul císařského rady (der Ehrentitel eines kaiserlichen Rathes) a roku 1873 i čestný titul vládního rady (der Ehrentitel eines Regierungsrathes).

Zmíněný čestný titul císařského rady byl W. Matzkovi udělen v souvislosti s padesátiletým služebním jubileem. Ministerský rada ministerstva kultu a vyučování Leopold Hasner von Artha (1818–1891) pro tuto příležitost sepsal velmi pěkné doporučení, v němž vyzdvihl Matzkův přínos vědě, matematice a školství. Ocituje z něj krátký úryvek:⁹²

Dne 5. listopadu 1851 byl do funkce oficiálně dosazen W. Matzka, který se po téměř deseti letech dne 5. března 1861 úřadu vzdal. Následně vedl pokladnu *Společnosti* v letech 1861 až 1863 J. F. Kulik. Po jeho smrti byl dne 6. května 1863 pokladníkem opět jmenován W. Matzka, který funkci vykonával až do 5. března 1884. Matzkovým nástupcem byl zvolen F. J. Studnička, který pokladnu spravoval téměř dalších dvacet let.

⁹⁰ V Archivu AV ČR jsou ve fondu KČSN uloženy účetní knihy, doklady a revizní zprávy o stavu účtu *Společnosti* v 19. století (kartón č. 43, 104 až 107) a čtyři Matzkovy dopisy (kartón č. 43, *Korespondence funkcionářů*) adresované sekretáři *Společnosti*, jímž byl Wilhelm Rudolf Weitenweber (1804–1870). Z nich a ze zpráv *Společnosti* vyplývá, že W. Matzka náročnou funkci pokladníka plnil velmi vzorně a pravidelně na schůzích předkládal zprávu o stavu účtů, pokladny i rezerv.

⁹¹ Zlatá medaile *Literis et artibus* nebyla určena k nošení. V roce 1887 císař František Josef I. založil *Ehrenzeichen für Kunst und Wissenschaft* (Vyznamenání za umění a vědu) nošené na krku, které medaili nahradilo. Více o historii tohoto vyznamenání viz [Lo].

⁹² Doporučení a oficiální rozhodnutí o udělení čestných titulů jsou uloženy v OESTA, AVA, Unterricht und Kultus – Unterrichtsministerium (Sig. 29, Fasz. 5544), *Titel: Ma*.

Leopold Hasner von Artha studoval na právnické fakultě v Praze, roku 1842 promoval

Nachdem sich Professor Matzka während seines langjährigen akademischen Wirkens sowohl als Lehrer als auch Schriftsteller auf dem mathematischen Gebiete vortheilhaft ausgezeichnet, nachdem derselbe wiederholt akademische Würden bekleidet hat, auch als Mitglied der Prüfungs-Comission für Kandidaten des Gymnasial-Lehramtes mit dem besten Erfolge verwendet wurde, so dürfte er einer Anerkennung seines Wirkens würdig und der vorliegende Anlaß seines fünfzigjährigen Dienstjubiläums ganz passend erscheinen, um ihn mit einem Merkmale der Allerhöchsten Gnade Eurer Majestät zu beglücken.

Konec života

Wilhelm Matzka zemřel dne 9. června 1891 ve čtyři hodiny odpoledne v úctyhodném věku nedožitých 93 let. Oznámení o jeho úmrtí bylo otištěno v časopise *Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien* a ve zprávách *Královské české společnosti nauk – Jahresbericht der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften 1891*:⁹³

Na počátku r. 1891 doplnila se sice společnost naše volbami . . . ; ale na druhé straně utrpěla četné a přebolestné ztráty. Byliť totiž neuprosnou smrtí ze středu našeho zastížení tři členové řádní a čtyři členové přesporní, a sice řádní členové dr. Vilém Matzka, c. k. vládní rada a jub. professor university Pražské, který po dlouhou řadu let finanční záležitosti společnosti naší s nevšední pečlivostí a přesností obstarával . . . (str. 1)

Upřímnou soustrast nad úmrtím W. Matzky vyjádřil v osobním dopise adresovaném *Královské české společnosti nauk* Adalbert von Waltenhofen (1828–1914):⁹⁴

*Soeben erhielt ich die Trauerkunde von dem Hinscheiden unseres hochverdienten ordentlichen Mitgliedes Dr Wilhelm Matzka und kann mir nicht versagen der hochansehelichen königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften mein tiefstes Beileid zu diesem höchst schmerzlichen Verluste eines allgemein verehrten und gefeierten Collegen auszusprechen.*⁹⁵

ve Vídni, od roku 1849 byl mimořádným profesorem filozofie práva na pražské univerzitě, o dva roky později zde byl jmenován řádným profesorem politických věd. Totéž místo zastával od roku 1865 na vídeňské univerzitě. Od roku 1867 působil jako ministerský rada ministerstva kultu a vyučování.

⁹³ Časopis *Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien* přinášel vedle krátkých odborných a referativních článků a informací o nově vydaných učebnicích pravidelně také zprávy o jmenování, vyznamenání či úmrtí středoškolských a vysokoškolských profesorů. Úmrtí W. Matzky bylo připomenuto v *Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien* (viz 42(1891), str. 958): *Nekrologie: . . . Am 9. Juni in Prag der emer. Prof. der Mathematik an der dortigen Univ., Regierungsath Dr. Wilhelm Matzka, im Alter von 93 Jahren . . .*

⁹⁴ Adalbert Karl von Waltenhofen studoval na univerzitě a polytechnice ve Vídni, roku 1848 získal místo asistenta matematiky a fyziky na univerzitě ve Štýrském Hradci, o dva roky později místo asistenta fyziky na vídeňské polytechnice. Roku 1867 byl jmenován řádným profesorem fyziky na polytechnice v Praze. Od roku 1869 byl řádným členem *Královské české společnosti nauk*.

⁹⁵ Dopis je uložen v Archivu AV ČR, fond KČSN (kartón č. 20), *Osobní spisy členů – Wilhelm Matzka*.

Matzkův pohřeb se konal dne 12. června 1891 ve dvě hodiny odpoledne. Pochován byl na Olšanském hřbitově, kde se dodnes nachází jeho hrob (hřbitov IV, oddělení 12, hrob 131). Následujícího dne byla v deset hodin dopoledne ve farním kostele sv. Štěpána ve Štěpánské ulici konána zádušní mše.⁹⁶

* * * * *

Literatura

- [Be1] Bečvářová M., *Česká matematická komunita v letech 1848–1918*, edice Dějiny matematiky, svazek č. 34, Matfyzpress, Praha, 2008.
- [Be3] Bečvářová-Němcová M., *František Josef Studnička (1836–1903)*, edice Dějiny matematiky, svazek č. 10, Prometheus, Praha, 1998.
- [Be5] Bečvářová M., *Z historie Jednoty 1862–1869*, edice Dějiny matematiky, svazek č. 13, Prometheus, Praha, 1999.
- [DeP] *Desideraten-Protocoll*, signatura IX.A.24, oddělení rukopisů Národní knihovny České republiky.
- [Do] Dollezek A., *Geschichte der Österreichischen Artillerie von den frühesten Zeiten bis zur Gegenwart*, Wien, 1887.
- [Ga] Gatti F., *Geschichte der k. und k. Technischen Militär-Akademie; zweiter Teil: Geschichte des k. k. Bombardier-Corps, der k. k. Artillerie-Hauptschule und der k. k. Artillerie-Akademie 1786–1869*, Wien, 1905.
- [Hr] Hrubý D., *Školské reformy (2), Školské reformy do roku 1948*, Učitel matematiky **16** (2007/08), 129–145.
- [Hue] Hübler F., *Militär-Oekonomie-System der kaiserlichen königlichen österreichischen Armee*, 17 Bd., Wien, 1820.
- [Je] Jelinek C., *Das ständisch-polytechnische Institut zu Prag*, Prag, 1856.
- [JLH] Jílek J., Lomič V., Horská P., *Dějiny Českého vysokého učení technického v Praze*, 1. a 2. díl, Praha, 1973 a 1978.
- [KP] Kafka F., Petráň J. (ed.), *Dějiny Univerzity Karlovy 1348–1990*, I.–IV., Univerzita Karlova, Karolinum, Praha, 1995–1998.
- [Ka] Kalousek J., *Děje král. české společnosti nauk spolu s kritickým přehledem publikací jejích z oboru filosofie, historie a jazykovědy*, Praha, 1885.
- [Lo] Lobkowicz F., *Encyklopedie řádů a vyznamenání*, Libri, Praha, 1995.
- [Neu] Neuwirth J. (ed.), *Die k. k. technische Hochschule in Wien 1815–1915*, Wien, 1915.
- [No] Nový L. a kol., *Dějiny exaktních věd v českých zemích*, Academia, Praha, 1961.
- [Pat] Pátý L., *Jubilejní almanach Jednoty čs. matematiků a fyziků*, Jednota čs. matematiků a fyziků, Praha, 1987.
- [Pe] Petráň J., *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*, Univerzita Karlova, Praha, 1983.
- [P] Poggendorff J. Ch., *Biographisch-literarisches Handwörterbuch zur Geschichte der exakten Wissenschaften*, Bd. 1–3, Johann Ambrosius Barth, Leipzig, 1863, 1898, 1904.
- [Pos] Posejpal V., *Dějepis Jednoty českých matematiků*, JČM, Praha, 1912.
- [Pro] Procházka Z., *Vojenské dějiny Československa, díl II. (1526–1918)*, Naše vojsko, Praha, 1986.
- [Ra] Rak P., *Chomutov 1252–2002, Vybraná data ze 750 let historie města*, Město Chomutov, 2002.
- [Rit] Ritzer W. (ed.), *150 Jahre technische Hochschule in Wien*, Wien, 1965.

⁹⁶ Oznámení o smrti W. Matzky je uchováno v Archivu AV ČR, fond KČSN (kartón č. 20), *Osobní spisy členů – Wilhelm Matzka*.

- [RR] Ruta Z., Ryš J., *I Liceum Ogólnokształcące im. Kazimierza Brodzińskiego w Tarnowie do 1939 roku*, Oficyna Wydawnicza Edukacja, Kraków, 1999.
- [Sem] Semek A., *Geschichte der k. und k. Wehrmacht: Die Regimenter, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des XIX. Jahrhunderts*, IV. Band, I. Theil, Verlag von L. W. Seidel & Sohn, Wien, 1905.
- [Str] Strouhal Č., *Mosaika*, Časopis pro pěstování matematiky a fysiky **39** (1910), 349–361.
- [Va] Valeš V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově*, Středisko knihovnických a kulturních služeb Chomutov, Chomutov, 2002.
- [Vf] Velflík A. V., *Dějiny technického učení v Praze*, díl I. a II., Unie, Praha, 1906 a 1909.
- [Vs] Veselý F., *100 let Jednoty československých matematiků a fyziků*, SPN, Praha, 1962.
- [We] Wegner J., *Generalregister zu den Schriften der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften 1784–1884, Obecný rejstřík ke spisům král. české společnosti nauk 1784–1884*, Prag, 1884.
- [W] Würzbach C., *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 17. Theil, k. k. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1867.

Zkratky

AHMP	Archiv hlavního města Prahy
AUK	Archiv Univerzity Karlovy
AVA	Allgemeines Verwaltungsarchiv
AV ČR	Akademie věd České republiky
CL	Conduitelisten
GBBL	Grundbuchblätter
KA	Kriegsarchiv
KČSN	Královská česká společnost nauk
NA	Národní archiv České republiky
OENB	Österreichische Nationalbibliothek
OESTA	Österreichisches Staatsarchiv
TUWA	Archiv der Technischen Universität Wien

